DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
“DE BONGARD”
SIMPELVELD – BOCHOLTZ

JAARGANG 23 NUMMER 4 December 2011

COLOFON

Eindredactie en vormgeving:

O.A. Reitz

Adres voor kopij en reacties:

Postbus 21009
6369 ZG Simpelveld

ISSN 1383 – 9896

E-Mail:
debongard@hotmail.com

SLUITINGSDATUM KOPIJ VOLGENDE PERIODIEK:
01 Maart 2012

INHOUDSOPGAVE

Thema	Auteur	Pag.
Voorwoord	A. Hamers	252
In Memoriam: Mathieu Klinkers (1934-2011)	L. Wolters	254
In Memoriam: Frans van der Smissen (1930-2011)	P. Janssen	256
In Memoriam: Jo Cremers	Sectie Dialect	257
Start van het Groene Kruis in Simpelveld (1910)	L. Wolters	258
Nederland Fietsenland en zijn historie	M. Dreuw	260
Impressie kerstmarkt	O. Reitz	263
Jubileumjaarprogramma 2012	W. Wierts	264
Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) in Limburgs perspectief	L. Wolters	265
Met de prins over de Maas	J. Knoors	266
Agenda Algemene Jaarvergadering van 20 maart 2012	W. Wierts	269
100e geboortedag Johan Rothkrans	L. Wolters	270
Fotoimpressie lezing gebrandschilderd glas & glas in lood	O. Reitz	271
Fotoimpressie bezoek huize Loreto	O. Reitz	273
Uitnodiging dialectwedstrijd voor kids	A. Franssen	275
Bokkenrijders believen Belgie (25)	H. Hermans	276

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur(s).

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, via magnetische media of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van “De Bongard”. De kosten voor het **lidmaatschap van “De Bongard” bedragen € 14,= per jaar.**
Aanmelden voor een abonnement (lidmaatschap) kan op ons adres:
Secretariaat De Bongard, Postbus 21009, 6369 ZG Simpelveld of via onze website www.debongard.nl

Bankrek.: Rabobank nr. 115103406.

Beste leden,

Het is weer winter. Gure tijden. Ook voor onze vereniging. Zoals jullie in deze editie kunnen zien zijn ons de laatste tijd enkele personen ontvallen. Frans van der Smissen (voormalig bestuurslid), Math. Klinkers (voormalig Ad Intrim voorzitter), Jo Cremers (sectieleider dialect) en Ger Wilhelmus (bezorger in Simpelveld). Wij zijn hun dankbaar voor wat zij voor onze vereniging betekent hebben. Onze gedachten gaan uit naar hun families.

Doordat ons al deze leden zijn ontvallen, zijn wij op zoek naar personen die de diverse groepen willen aanvullen.

- Zo zijn wij, als opvolger van Ger Wilhelmus, op zoek naar iemand die de bezorging van de periodieken in kern Simpelveld op zich wil nemen (4x per jaar circa 2 uur boekjes bezorgen).
- De sectie dialect was al op zoek naar aanwas, maar door het ontvallen van Jo wordt het nog dringender dat de groep wordt aangevuld met mensen die zich met dialect willen bezig houden, in welke vorm dan ook (schrijven, gedichten, toneel, studie, etc.)
- En voor onze bibliotheek en archief heeft inmiddels Werner Wierts het sectieleiderschap over genomen van Math. Klinkers. Maar hulp in het beheer en toegankelijk maken van alle documenten zou ook hier zeer welkom zijn.
- Math. Klinkers zorgde ook jaarlijks voor het aan de man brengen van de advertenties bij de lokale middenstand. Ook hiervoor zoeken wij iemand die dit één keer per jaar op zich wil nemen.
- Daarnaast hield Math. Klinkers de verenigingskroniek bij. Een soort fotoalbum van onze vereniging waarin op ongedwongen wijze alle activiteiten aan bod komen die geweest zijn. Soms met een kort verhaaltje, soms met een foto. Net hoe het past. Ook hiervoor zijn wij op zoek naar iemand die dit op zich wil nemen.
- Verder zijn wij op zoek naar iemand die zich vanuit het bestuur wil bezig houden met het (mee)organiseren van activiteiten. Vooral de groep Bocholtzenaren in het bestuur kan aanvulling gebruiken.

Voelt u er iets voor om bij een van deze activiteiten een bijdrage te leveren of wilt u ergens anders ondersteunen? Denk niet dat uw bijdrage te klein zal zijn! Wij zijn blij met elke hulp die wordt aangeboden. Neem contact op met mij of één van de andere bestuursleden voor meer informatie of u aan te melden.

Naast alle triest nieuws dat hierboven is vermeld, hebben natuurlijk ook andere dingen plaats gevonden. Zoals in het vorige periodiek aangekondigd is de expositie rond WOII inmiddels afgebroken bij Scholtissenhof. Onze sectie museum is nog bezig met het terug bezorgen van alle bruiklenen van WOII. Tegelijkertijd wordt al weer druk gewerkt aan de expositie voor komend jaar: Onze Pastoor Dydden. We zijn bijzonder benieuwd naar deze nieuwe expositie die deze groep wederom presenteert.

Op 18 oktober is, aansluitend aan de ledenvergadering, door Jac. Havenith een lezing georganiseerd over brandschilderen. Eigenlijk waren het twee lezingen. De eerste deed Jac. zelf en die handelde over het technisch gedeelte van brandschilderen. Hoe maak je glas, hoe doe je brandschilderen, hoe maak je glas in lood, etc. Het tweede deel handelde over de gebrand-schilderde ramen in de Sint Remigius kerk van Simpelveld. Deze voordracht kwam van Sander van Daal en Ellie Peerboom-van der Meer. Gezien de grote opkomst van bezoekers was dit een aansprekend thema. Velen gaven te kennen dat de informatie over de (hedendaagse) techniek van

het brandschilderen een welkome aanvulling was op een historisch verhaal. Dank aan Jac., Sander en Ellie voor deze fantastische lezing.

Johan Schnackers heeft voor onze vereniging, op 19 november, een rondleiding georganiseerd door Huize Loreto (het zusterklooster in Simpelveld). Het maximaal aantal aanmeldingen was binnen één dag al bereikt. Reden voor Johan om een tweede rondleiding te plannen op 17 december. Maar ook deze keer bleek het aantal aanmeldingen binnen twee dagen bezet te zijn. Nu probeert Johan een derde, en laatste, rondleiding te organiseren in januari 2012. Via de email hoort u van ons hierover. Maar ook dan geld weer: wie het eerst komt die het eerst maalt, en vol is vol. Het is dus belangrijk dat u ons even uw email adres laat weten zodat wij u steeds kunnen informeren.
Tijdens de rondleiding zijn we natuurlijk in de kerk geweest, bij het graf van Clara Feij, in de woonvertrekken van Clara Feij en in de borduurkamer van het klooster. Het bleek namelijk zo te zijn dat de zusters geld verdienden met het maken en borduren van kerktextiel. Met het verdiende geld kon dan het weeshuis worden onderhouden.

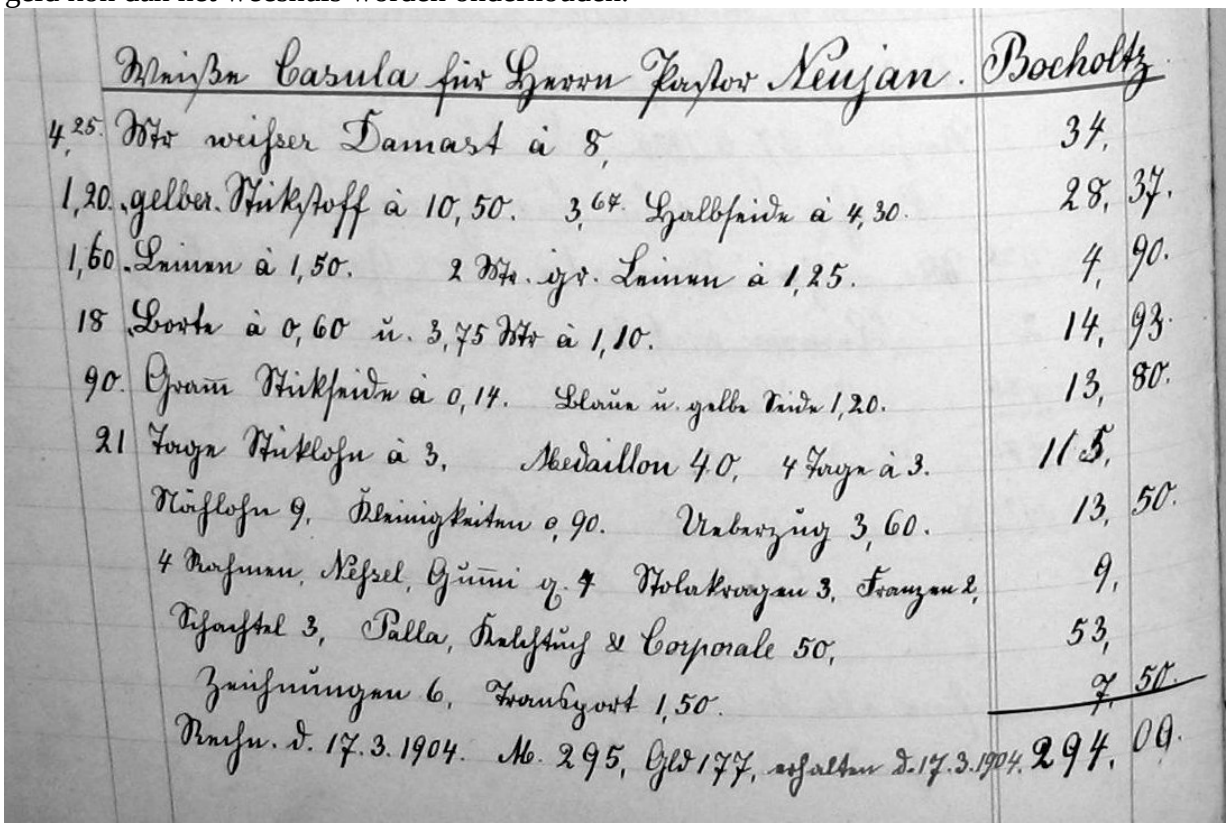
Weiße Casula für Herrn Pastor Neujan. Bocholtz

4,25.	Mtr weißer Damast à 8,	34,	
1,20.	gelber Seidenstoff à 10,50. 3,64. Halbseide à 4,30.	28,	37.
1,60.	Leinen à 1,50. 2 Mtr. ägr. Leinen à 1,25.	4,	90.
18	Borte à 0,60 u. 3,75 Mtr à 1,10.	14,	93.
90.	Gram Seidenseide à 0,14. Blau u. gelbe Seide 1,20.	13,	80.
21	Haken Seidenlofen à 3, Medaillon 4.0, 4 Haken à 3.	11	5,
	Nähloser 9, Kleinigkeiten 0,90. Arbeitslohn 3,60.	13,	50.
	4 Rahmen, Nessel, Gummi u. 4 Wolkenkragen 3, Franzen 2,	9,	
	Schaftel 3, Palla, Kelchtuch & Corporale 50,	53,	
	Zeichnungen 6, Frachtgut 1,50.	7,	50.
	Rechn. d. 17.3.1904. M. 295, Gld 177, erhalten d. 17.3.1904.	294,	00.

We konden het natuurlijk niet laten om toch even een kijkje te nemen in het kasboek dat in de borduurkamer lag. En hierin vonden we dan ook een aankoop door pastoor Neujean van Bocholtz in 1904.
Gezien de aanstaande sluiting van het klooster Loreto zijn wij voornemens medio 2012 een themanummer over dit klooster uit te geven. Indien u herinneringen, anekdotes, foto’s of andere zaken heeft die u hieraan wil bijdragen, laat het ons dan weten.

Rest mij alleen nog u fijne feestdagen en een gelukkig en gezond 2012 te wensen. 2012, het jaar waarin onze vereniging haar 25 jarig jubileum viert. Denk er ook nog even aan u aan te melden voor de open staande vacatures. Ook als u een functie maar ten dele zou kunnen invullen.

Namens het bestuur,
Armin Hamers telefoon 045-5445482 of email debongard@hotmail.com

In memoriam: Mathieu Klinkers (1934-2011)

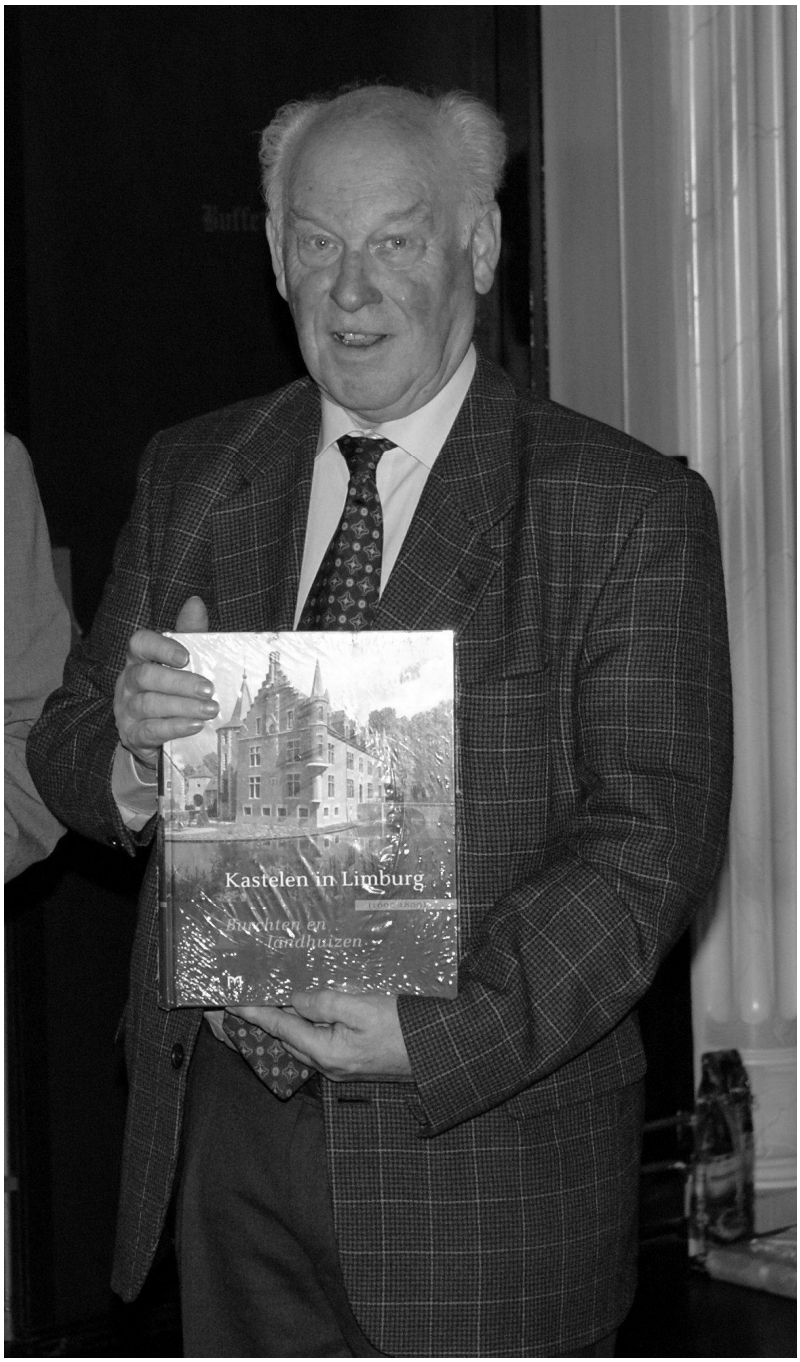

‘Vrienden’, dat was de aanspreekwijze van Math Klinkers voor zijn medebestuurders. Op onze beurt hebben wij afscheid moeten nemen van onze vriend Math. Laten we op deze plek kort zijn heemkundig doopceel lichten. Want buiten de latent aanwezige interesse in de eigen gemeenschap en de lokale historie, die hem ertoe bracht in de genealogie te vorsen, begon de relatie met de heemkundevereniging voor oud-onderwijzer Math bij uitstek met een quiz, waarvan de vragen week na week in het plaatselijk blaadje verschenen. Aan het einde van de rit werd de schijnwerper gericht op de personen die het hoogste aantal punten behaalden: dat waren enerzijds heemkundekenner en stichter van de vereniging Hubert van Wersch. Dat was dus geen verrassing. Maar dat Math Klinkers hem evenaarde, was dat wel. Zo maakte hij zijn entree. Math volgde voorzitter mr. Leo Kohl op, die te vroeg gestorven is. Maar Math toonde zich principieel: hij aanvaardde de leidende rol enkel op ad interim-basis. Hij zag zich als ‘tussenpaus’, zo moest daaruit blijken. Maar wel een die dit maar liefst acht jaar zou doen. En dan is de kwalificatie tussenpaus toch echt niet meer van toepassing, maar kunnen we gerust spreken van iemand met enorm hart voor de zaak.

Speciaal interesse legde Math aan de dag voor de bibliotheek van de vereniging, waarin hij meer systeem bracht. Steevast was hij met boeken in de weer en maakte hij notities van nieuwe aanwinsten, van boeken die aangeschaft moesten worden of die in de verkoop konden voor de jaarlijkse Kerstmarkt. De bieb is dankzij zijn voortvarende leiding uit zijn jasje gegroeid. We pogen momenteel het jasje weer passend te maken. Math hield voorts de kroniek van de vereniging bij: de activiteiten, gebeurtenissen en overledenen. Hieruit blijkt zijn voorkeur voor een gestructureerde aanpak met lijstjes en chronologische gebeurtenissen. Zijn affiniteit met lijstjes blijkt ook uit hetgeen hij onder meer op heemkundig vlak gepubliceerd heeft: overzichten van

boerderijen, van Indië-gangers, van gepromoveerden etc. Voorts mocht de vereniging in grote mate profiteren van zijn vertrouwde omgang met ondernemers, waarin hij in zijn functie bij de brouwerij veel ervaring had opgedaan. Math verkocht de advertenties om het heemkundeblad betaalbaar te houden. Haakte een adverteerder af, Math zat er niet mee want hij had zo weer een nieuwe aan de haak.
Math was kortom een organisator, heemkundige en man van structuur en handel, van alle markten thuis. Die veelzijdigheid wordt in personeelsadvertenties wel omschreven als het 'schaap met de vijf poten'. Een dergelijke alleskunner is niet alleen in het bedrijfsleven gewenst, maar komt ook aan het roer van een heemkundevereniging enorm van pas. Zelfs als de roerganger dit op ad interim basis doet.

Om in scheepvaarttermen te blijven, was het alle hens aan dek, toen Math liet weten de functie neer te zullen leggen. En ook andere bestuursleden gaven aan dit om reden van leeftijd te willen doen. We hebben gelukkig een nieuwe ploeg aan boord gekregen; er was vervolgens geen overtuigingskracht nodig om Math unaniem tot erelid van de vereniging te benoemen. De toekenning in een ledenvergadering is het vermelden waard. Om namelijk zeker te zijn, dat Math aanwezig zou zijn die avond, had ik hem verzocht om desgewenst een toelichting te geven op de noodzaak van het aanpakken van de bibliotheekruimte. Toen Math voor de huldiging naar voren werd geroepen, stak hij prompt zijn betoog over de bibliotheek af. Het is illustratief voor zijn gedrevenheid voor de zaken waar hij mee bezig was en waar hij zich mee vereenzelvigde. We mogen ons gelukkig prijzen dat hij zich zo enorm voor de heemkunde engageerde.

Hij kampte tegen ziekte, wilde het bijkans niet waar hebben er zo slecht aan toe te zijn. Terwijl wij voorzichtig informeerden naar zijn gezondheidstoestand, verscheen er prompt weer een mailtje, waaruit bleek dat hij met het boekenbestand van de bibliotheek doende was. Maar hij kreeg op die zware ziektetocht nog extra ballast in de vorm van longontstekingen die zijn last uiteindelijk te zwaar maakten.
Als zijn vrienden waren wij verzameld om afscheid te nemen van een grote heemkundige vriend. Math, dank en a-dieu.

Luc Wolters

In Memoriam: Frans van der Smissen (1930 - 2011)

Op 13 september jongstleden overleed ons oud-bestuurslid Frans van der Smissen tengevolge van een ziekte die hij niet overwinnen kon en waardoor hij gedurende de laatste jaren steeds meer aan kwaliteit van leven en bewegingsvrijheid moest inleveren.
Frans was vanaf de oprichting lid van de Heemkundevereniging en trad in juni 1989 toe tot het bestuur. Hij was een toegewijd en veelzijdig bestuurslid dat op velerlei manieren ruim 15 jaar lang zijn talenten inzette voor de heemkundevereniging.

Zo was hij in het verleden onder meer betrokken bij de door de vereniging georganiseerde Lustrumtentoonstellingen en was hij lid van de Bevrijdingscommissie die in 1994 de evenementen rond de viering van het Vijftigjarig Bevrijdingsfeest en de beide monumentjes in Bocholtz realiseerde.

In de Sectie Periodiek was hij de schakel tussen de drukker en de bezorgers, hij haalde de tijdschriften op en distribueerde ze.
In de Evenementencommissie was hij de man die zorgde voor beeld en geluid tijdens de lezingen.

Hij was de enthousiaste leider van de Sectie Archief en Bibliotheek, legde de fundamenten van het archief en ontwikkelde een methode om de fotocollectie te catalogiseren en beheren.
Vele jaren lang was hij op woensdagochtend beschikbaar voor de leden die de bibliotheek wilden raadplegen. Later, toen door zijn ziekte zijn actieradius steeds kleiner werd, assisteerde Math Klinkers z.g. hem, die het tenslotte helemaal van hem moest overnemen.

Ook was hij vanaf het begin tot het eind toe lid van de Sectie Wegkruisen waar hij zijn steentje bijdroeg bij de ontwikkeling van de wandelingen en het beheer van het materiaal.

Helaas dwong zijn ziekte hem steeds meer van zijn levenskwaliteit in te leveren, waardoor hij zich uit al zijn bezigheden terug moest trekken. Zijn laatste jaren wijdde hij volledig aan zijn echtgenote Mia, waarmee hij ruim 53 jaar getrouwd was, zijn kinderen en kleinkinderen.

Wij, die Frans goed gekend hebben en zijn warme vriendschap, hulpvaardigheid en brede kijk op het leven en de natuur zeer gewaardeerd hebben, realiseren ons terdege welk gemis Mia, zijn kinderen en kleinkinderen moeten voelen!

Ons blijven voor hen slechts woorden van troost en wensen van sterkte voor de toekomst!

Piet Janssen

In Memoriam: Jo Cremers

Dreume vuur der Jo ózze vuurzitter en vrund

Doe wils wink weëde mit der wink
en vlüggge wie ee ónbezörgd kink.
En in deë wink hüesj doe direk
’t ritme van ós dialek

Doe wils reën weëde mit der reën.
Sjtreume woas doe bekand bis en toch
vreëm.
Diech ’t geveul van drieve gunne
en nit teëge der sjtroom in sjwumme.

Doe wils ins zon weëde mit de zon
en diech verbrenne an zieng bron.
Dan neums doe al die wermte mit
en braats in alle hatser lit.

Dreume drieve óp wólke va hoap.
Dreume óch zónger sjloap.
Wólke va hoap kuns doe teëge
um dreumend die leëve tse leëve.

Doe wils van sjnei legke ee wit kleed
en bedekke doamit alle leed.
En sjmiltset da deë kauwe sjnei,
dan woar meteen dat leed v’rbei.

Doe wils eëd weëde mit de eëd,
dan wits doe dit is ‘t alles weëd.
Want doe veuls dat Limburgs land
dan leëve in löss, klei en zand.

Doe wils va herineringe brugke bouwe
en has doa in dan alle vertrouwe,
dat die lü die zoeë noa diech sjtónge,
noe durch dieng leefde zunt verbónge

Want…. dreume drieve óp wólke van hoap.
Dreume óch zónger sjloap.
Wólke va hoap kuns doe teëge
um dreumend die leëve tse leëve.

Heemkunde vereniging De Bongard
Sectie dialect

Start van het Groene Kruis in Simpelveld (1910)

Door: L. Wolters

Het Groene Kruis is een organisatie die al meer dan een eeuw een bijdrage levert aan de volksgezondheid op het lokale vlak. In Simpelveld werd de lokale afdeling in 1910 opgericht. Weliswaar was de organisatie toen een feit, maar sukkelde de animo hiervoor toch mettertijd in. Zodanig zelfs dat in 1925 een herstart van het Groene Kruis nodig was, waartoe burgemeester Houbiers (de junior) destijds mede de aanzet heeft gegeven. We richten ons in dit artikel op de oprichtingsvergadering in 1910.

Het Groene Kruis
Het Groene Kruis is gestart als een landelijke vereniging die zich inzette voor wijkverpleging (het zogeheten kruiswerk) en het verbeteren van de hygiënische omstandigheden. Landelijk was de start hiervoor tien jaar eerder dan de vergadering in Simpelveld – in 1900 – gegeven, waarbij een vereniging beoogd werd die aanvankelijk een drietal kerntaken voor haar rekening zou nemen, te weten verpleging van zieken (middels wijkverpleging), tuberculosebestrijding (een belangrijke doodsoorzaak) en sociale kinderzorg. Op plaatselijk niveau kwamen er cursussen, voorlichting en verspreiding van propagandamateriaal.

Propagandavergadering
In deze provincie werd het Groene Kruis in 1910 gestart te Maastricht op initiatief van het Limburgsch Ondersteuningsfonds. Zo dus ook in 1910 in Simpelveld. Op zondagmiddag 2 oktober 1910 vond hier een zogenaamde ‘propagandavergadering’ om te komen tot de oprichting van een afdeling van het Groene Kruis. Plaats van handeling was het lokaal van de boerenbond, het café Henschen-Jongen. Het was kermiszondag, want het eerste weekend van oktober wordt Sint-Remigius gevierd. Het initiatief tot de vergadering was genomen door de R.K. Werkliedenvereniging ‘St. Joseph’ (ook: Katholieke Arbeidersvereniging), die in 1904 was opgericht om de werklieden van katholieke gezindte te verenigen. Dat waren onder anderen winkeliers en kleine neringdoenden, niet de boeren; die hadden een eigen standsvereniging.

Grote belangstelling
De vergadering mocht zich verheugen in een goede opkomst en brede belangstelling. Veel notabelen en arbeiders waren present. In het verslag wordt zelfs gesproken van een “*gepakte menigte*”. Wereldlijke en kerkelijke macht waren goed vertegenwoordigd. Zo was namens de gemeente burgemeester L.H. Houbiers (de senior, burgemeester 1905-1923, vader van de burgemeester van Simpelveld en Bocholtz) en wethouder M.J. Meentz (wethouder 1902-1914) aanwezig. Tevens was de plaatselijke geestelijkheid aanwezig; dit moet pastoor J.W.H.W. Zaunbrecher (1846-1919, te Simpelveld 1894-1919) en kapelaan Leo Savelberg (1867-1933, te Simpelveld 1902-1915; burgemeesterszoon en broer van mgr. Savelberg, stichter van de congregatie van de Kleine zusters van Sint-Joseph) hebben betroffen.

Spreker Ruys de Beerenbrouck
Er was bovendien een bijzondere gast, te weten jonkheer Charles Ruys de Beerenbrouck, die gevraagd was tijdens de propagandabijeenkomst een enthousiasmerende toespraak te houden. Jhr. mr. dr. Ruys de Beerenbrouck (1873-1936), zoon van de commissaris van de toenmalige Koningin, doorliep een glansrijke carrière, die zich nog volop ontplooide op het moment dat hij in Simpelveld het Groene Kruis promootte. De oud-advocaat was destijds gemeenteraadslid te Maastricht en Tweede Kamerlid. Hij zou diverse ministersfuncties vervullen en de eerste

Limburgse en katholieke minister-president worden (1918-1925 en 1929-1933), bovendien tot dan toe de jongste premier.

“Het streven van onze tijd beseffen”
Zodra de populaire politicus het podium in Simpelveld betrad, werd hij vanuit de zaal al spontaan welkom geheten. Hij was in dat jaar 1910 mede de initiatiefnemer voor het Limburgse Groene Kruis. Hij hield zijn aandachtig gehoor op duidelijke wijze voor waarom het Groene Kruis ook in Simpelveld noodzakelijk was en wat het nut en het doel van die organisatie was. Hij wees op de grote opkomst en het belang van de aanwezigheid van gemeentelijk en parochieel bestuur “*waardoor blijk werd gegeven, dat zij het streven van onzen tijd beseffen en de goede zaak niet den rug willen* [toe] *draaien, maar ook hier hunnen steun bereidwillig willen verleenen*”.

Snelle start, maar …
Die toespraak miste zijn uitwerking niet. De woorden van jhr. Ruys de Beerenbrouck waren in goede aarde gevallen. Direct al lieten twintig aanwezigen zich inschrijven als lid van de nieuwe lokale vereniging van het Groene Kruis. Niet alleen in Simpelveld gebeurde dit, want in 1921 waren er in Limburg al 71 verenigingen tot stand gekomen met in totaal 28.000 leden. Maar het enthousiasme bij het begin ebde in Simpelveld langzaam weg, zoals we boven hebben gezien, zodat vijftien jaar later een herstart nodig was.

Bronnen:
Limburger Koerier, donderdag 6 oktober 1910.
St.-Remigius te Simpelveld (2003) 194 en 210.
‘R.K. Vereniging Het Limburgse Groene Kruis’ (EAN_0611) op website Sociaal Historisch Centrum Limburg.

Het Groene Kruis bekommerde zich onder meer om zuigelingen en kinderzorg.

Charles Ruys de Beerenbrouck (met bolhoed te midden van enkele geestelijken) gaf in 1910 mede de aanzet tot een lokale vereniging van het Groene Kruis in Simpelveld.

Nederland Fietsenland en zijn historie

Door: Michel Dreuw

Het vlakke Nederland is bij uitstek een land om te fietsen. Er zijn overal fietsroutes uigezet waar de moderne en sportieve inwoners gebruik van kunnen maken. Volgens gegevens zijn er 18 miljoen rijwielen in Nederland. Jaarlijks worden er 700.000 karretjes gestolen. De fietsenfabrieken hebben gouden tijden…Batavus en andere zijn een begrip geworden dat wereldwijd bekend staat. We gaan terug in de tijd…

Nederland was in de jaren twintig en daarvoor al een echt fietsenland. Toen het rijwiel of de fiets meer en meer gemeengoed begon te worden en de overheid bemoeienis hier een invloed op begon te krijgen kwam er een rijwielbelasting.

HET FIETSENPLAATJE.

Met de toename van het grote aantal rijwielen moesten de wegen uiteraard verbeterd en geasfalteerd worden ook werden fietspaden aangelegd. Dat alles moest de weggebruiker uiteraard zelf bekostigen. In diverse grote steden was er een al een gemeentelijke verordening op het gebruik van de fiets.

In 1923 zond de minister een voorstel naar de 2e kamer om een algemene wet in te stellen op het gebruik van een fiets. In 1924 kwam Min. van financiën Colijn met een “Rijwiel belastingwet”

Deze belasting werd algemeen ingevoerd en bedroeg destijds hfl. 3,- per kalenderjaar. Voor de schatkist was dat een welkome geste. Er waren toen al 861.500 geregistreerde fietsen.

Het fietsenplaatje was een volks plaag.

Iedere fietser, op enkele uitzonderingen na, moest belasting betalen op het gebruik van zijn tweewieler. Men moest een metalen plaatje kopen dat zichtbaar aan de fiets moest worden bevestigd.

In het eerste jaar al werden duizenden fietsen met het beruchte plaatje gestolen of werden gedemonteerd van het beruchte plaatje in de berm gegooid. De veldwachter had een dagtaak om processen te schrijven en te achterhalen wie de eigenaar van het voertuig was.

Om aan de vele diefstallen een eind te maken mocht het plaatje met een label aan het stuur worden bevestigd. De rijwielplaatjes waren te verkrijgen aan de postkantoren tegen de prijs van Fl 3,- per stuk.

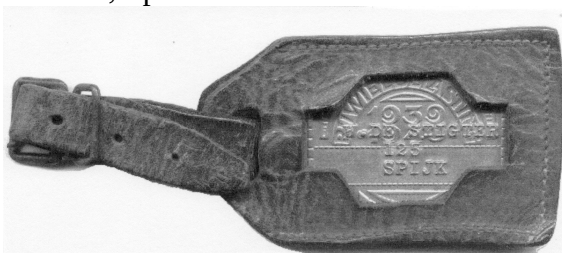

Vrij gesteld waren kinderfietsjes en fietsen voor de overheid. Verder de dienders van de land- en zeemacht. De ambtenaren van politie, marechaussee, de PTT en mensen in overheidsdienst die gebruik moesten maken van hun rijwiel.

.

Diverse mijnwerkers kregen een plaatje gratis.
Verder werd gesteld dat het belastinggeld voor 100% ten goede kwam voor het wegenfonds

Wees op Uw hoede..

Als het plaatje niet op de juiste plaats bevestigd was lag een boete van 5,- tot 25,- gulden. Overigens is het niet strafbaar om met de fiets aan de hand te lopen zonder het plaatje.

De plaatselijke veldwachter hield streng toezicht op de naleving van de verordening. Bij overtreding werd een boete gesteld van fl. 5,-

De fiets dynamo was er nog niet. De carbidlamp zorgde voor de verlichting. In begin jaren dertig was men aangewezen op de petroleumlamp en de stallamp. Voor de fiets en paardenkoetsen diende de carbidlamp. De lamp had een waterreservoir en in de houder zat het carbid. Door middel van een klein kraantje kon men het water bij het carbid brengen. Hierdoor ontstond acetyleengas dat fel licht gaf.

Voor de 2e wereldoorlog.

Vanaf de jaren dertig was er een economische teruggang in de wereld. De wereldcrises was enorm en duizenden waren werkloos geworden.

De werkverschaffing werd ingesteld en diverse projecten werden opgestart. Voor die mensen waren er stempelbureaus ingericht waar ze iedere dag met hun stempelboekje naar het gemeentehuis moesten. Dit om te voorkomen dat ze geen “zwart werk” konden aannemen. Werklozen kregen een fietsplaatje gratis.
Voor deze werklozen was midden in het fietsplaatje een gat geboord. Zodat iedereen kon zien dat de betreffende werkloos was….

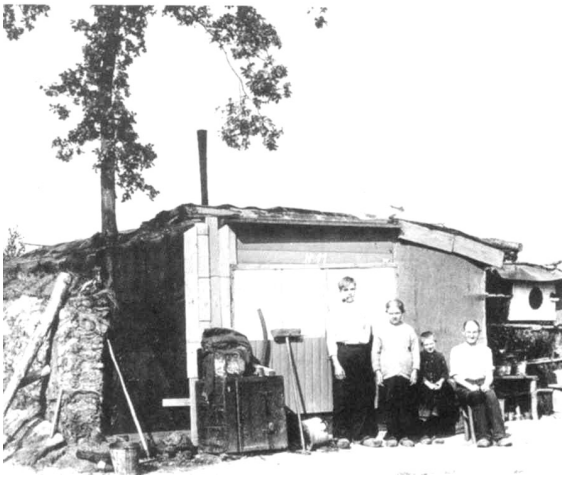

De jaren rond 1925 waren beroerd voor velen die moesten rond komen van een karig inkomen. In heel Europa was een grote crises onder de bevolking en men ging dagelijks wel ergens de straat op om te demonstreren tegen deze armoede voor miljoenen. Er kwamen partijen die aan deze toestand wel een einde zouden maken. In Duitsland was dat de NSDAP en in Nederland de NSB.
De wereld leefde in gespannen toestand en een oorlog dreigde in Europa..
Het Nederlandse leger was in de mobilisatietijd van 1939 uitgerust met hoe kan het anders, met een wielrijdersbataljon. Dagelijks werd dan ook driftig geoefend…

De Nederlandse legermacht op de fiets…

DE OORLOGSJAREN..

Maar in mei 1940 brak ook voor ons de oorlog uit. De Duitsers vielen ons land binnen. Deze periode staat ,vooral bij de ouderen in het geheugen gegrift als een zeer moeilijke tijd waarin vele duizenden omkwamen. De Duitse overmacht maakte ons het leven soms ondraaglijk.

In de oorlogsjaren moesten de meesten hun fiets inleveren. Alleen zij die voor de dienstuitvoering een bewijs konden overleggen mochten hun rijwiel houden.

Alle Joodse mensen moesten als eersten hun fiets inleveren. De Duitsers reden op Nederlandse fietsen triomfantelijk door de straten. De Nederlander is vindingrijk als hij zijn fiets moet afgeven en dus kwamen vervangende vervoersmiddelen in het straatbeeld. Fietsbanden werden vervangen door tuinslangen. Het hobbelde wel wat maar men kon weer fietsen.. Op 1 mei 1941 is het fietsplaatje door de bezetter opgeheven.
Over de oorlogsjaren zijn honderden boeken geschreven. Op die periode gaan we dan ook niet dieper in.
De Duitsers hebben Nederland letterlijk leeg geroofd…

DE NIEUWE TIJD..

Na de bevrijding in 1945 komt het normale even weer langzaam op gang. Door de Marshallhulp kunnen weer meer goederen worden gekocht. “De Gazelle fiets is een oeroud merk voor een degelijk rijwiel” zo luidde de reclame. Maar uiteraard ook Sparta,Union, Peugeot, Vredestein en vele anderen kwamen op de markt. De fiets is voor de Nederlander het vervoermiddel bij uitstek. Enige jaren later is de fiets een wedstrijdelement geworden voor duizenden wielerliefhebbers. Nederland en België waren jarenlang de smaakmakers in de wielersport. Ook veel nieuwe producten komen op de markt. De eerste solex bromfietsen komen rond 1948 in het straatbeeld en weldra zullen velen brommend door Nederland rijden.

Na de jaren 1960 gaat alles in een stroomversnelling. De consumptie maatschappij doet haar intrede. Nieuwe producten als televisie en computer zijn gemeengoed geworden. De auto voor de deur is voor de moderne mens al vanzelfsprekend. Nieuwe wooncomplexen worden gebouwd naast de stad waar grote kantoren als wolkenkrabbers verrijzen…
Maar ons kleine Nederland blijft altijd een land van vele fietsen met uiteraard de vraag: "Waar moeten we al de karretjes nu stallen"

Michel Dreuw. 2011

Impressie Kerstmarkt

Dit jaar was de kerstmarkt in Simpelveld. Gelukkig was het weer goed, geen regen of sneeuw, zoals afgelopen jaar in Bocholtz. Want dit keer moesten we buiten staan. In dit geval wat meer buiten dan normaal, want het bleek dat we geen stand hadden gereserveerd. In het verleden werd dit altijd door Math Klinkers gedaan, die ons helaas ontvallen is.

Gelukkig werd snel een oplossing gevonden. Ine en Rob Scholl haalden snel hun tuintafels uit de winterstalling en toverden nog een paar gekleurde lakens tevoorschijn. Daar werden onze boeken op tentoongesteld.

Onder de permanente geur van verse reifkoeken stond de gehele dag een team van enthousiaste leden van de heemkundevereniging paraat voor een gesprekje met de voorbijgangers.

En we hebben ook nog wat inkomsten gegenereerd voor de vereniging. Wat wil je nog meer.

Nou ja, volgend jaar dus wel een stand reserveren….

Foto & Tekst: O. Reitz

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

”DE BONGARD”

Jubileumjaarprogramma 2012

Postbus 21.009
6369 ZG Simpelveld

februari en maart	Dialectwedstrijd in Bocholtz en Simpelveld.
zat. 18 februari	Dialectmis in Bocholtz 18.30 en Simpelveld 19.00 uur.
19, 20 en 21 februari	Carnaval.
Voorjaar	Kunstproject basissschool “De Meridiaan”.
di. 28 februari	Lezing over de 80 jarige oorlog door Jean Knoors.
di. 20 maart	Algemene Jaarvergadering met film.
zon. 1 april	Opening expositie Scholtissenhof thema: 16e eeuw.
zon. 1 april	Museum Weekend.
vrij. 6 april	Goede Vrijdag**,** wegkruisenwandeling in Simpelveld
zon. 8 april	Pasen.
vrij. 13 april	Dialectavond Partycentrum Oad Zumpelveld .
vrij. 20 april	Dialectavond in Bocholtz in Harmoniezaal 20.00 uur.
di. 8 mei	**Jubileumavond**: Presentatie Dyddenboek en lezing.
don. 17 mei	Hemelvaartsdag.
zon. 27 mei	Pinksteren.
zon. 3 juni	Taxatie op locatie in samenwerking met “Kunstig Spektakel”.
zat. 23 juni	Excursie Stevensweert met midzomernachtwandeling
juli/augustus	Vakantie.
september en oktober	Speurtocht langs etalages.
zon. 9 september	Open Monumentendag 2012.
zat. 13 oktober	Excursie naar Luik.
di. 13 november	Najaars ledenvergadering 19.30 uur; 20.00 uur lezing over kloosternijverheid.
zon. 2 december	Kerstmarkt te Bocholtz.

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

" DE BONGARD "

Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) in Limburgs perspectief
‘met de prins de Maas over’

door Jean Knoors

dinsdag 28 februari 2012
om 20.00 uur in de zaal van Partycentrum Oud Zumpelveld,
Irmstraat 23 te Simpelveld

Thema Tachtigjarige Oorlog
Het jaar 2012 staat in het teken van het 25-jarig jubileum van de heemkundevereniging en in mei zal daarom een bronnenpublicatie uitgegeven worden, waarbij de geschriften van pastoor Dydden getranscribeerd, vertaald en toegelicht zullen worden, die zich in dit tijdvak in de parochie Simpelveld-Bocholtz trachtte te handhaven.

De heemkundevereniging probeert met een aantal activiteiten door het jaar heen dieper op de in dit boek aan bod komende thema's in te gaan (Opstand/Tachtigjarige Oorlog, tiendenheffing, norbertijnen als zielzorgers, financiële boekhouding van een parochie, avonturen van de pastoor in een rijke, bloeiende en voortvarende parochie, die door groepjes soldaten en deserteurs beroofd, geplunderd, gekidnapt werd en berooid het einde van zijn pastoraat bereikte met een desolaat geworden kerk en onbewoonbare pastorie).

De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) zal ons daarom vanuit een Limburgs perspectief toegelicht worden, en wel door Jean Knoors middels een powerpointpresentatie. Deze Grevenbichtenaar is gepensioneerd geschiedenisleraar en gepassioneerd heemkundige. Over de inhoud van zijn lezing bood Jean Knoors ons de bijdrage ‘Met de prins de Maas over’ (zie volgende pagina’s).

Voor leden is de toegang gratis, van niet-leden wordt een bijdrage gevraagd van 2 euro.

- Heemkundevereniging De Bongard Simpelveld-Bocholtz

MET DE PRINS OVER DE MAAS *

DOOR: JEAN KNOORS

De herfst van 1568 is mooi na een lange droge zomer. Aan de lage waterstand van de Maas is te zien dat het lang niet meer heeft geregend. Op verschillende plaatsen kan men zonder veel waaghalzerij te voet de rivier oversteken. De oogst is goed gelukt en de boeren vullen hun schuren met wintervoorraden.
De bewoners van de heerlijkheid Obbicht, Papenhoven en Overbroek genieten volop van het najaarszonnetje en van de ongewone rust die over de dorpen ligt. Want er gaat haast geen jaar voorbij of er komt doortrekkend krijgsvolk in de dorpen om te foerageren. Zoals in april wanneer een horde krijgers uit de omgeving van Stein op doortocht naar het noorden "even" het dorp aandoet voor leeftocht. "Geuzen" noemen zij zich en "vrienden van de Prins". Nauwelijks is de wanordelijke troep gepasseerd, of ze worden achterna gezeten door een wraaklustig vreemd leger, dat uit Spaanse soldaten blijkt te bestaan.

De Prins van Oranje

In september is de rust teruggekeerd maar toch vertrouwen de dorpsbewoners de stilte niet. Het gonst langs de Maas van geruchten over opstandige edelen die zich verzetten tegen de koning van Spanje. Hun leider is Prins Willem van Oranje. De opstandelingen hebben in Brabantse kerken vernielingen aangericht. Vooral beelden moeten het ontgelden. Men spreekt van een "beeldenstorm". In Brussel is een Spaans leger aangekomen onder bevel van ene hertog Alva. Hij moet de opstand onderdrukken en opstandelingen straffen. Alva richt een rechtbank in die al snel 'Bloedraad' wordt genoemd en hem de bijnaam "IJzeren Hertog" bezorgt vanwege de wrede terechtstellingen. De Prins van Oranje vlucht uit lijfsbehoud naar Duitsland. Anderen blijven maar moeten hun goedgelovigheid bekopen met de dood door onthoofding. Hoge edelen, zoals de graven van Egmond en Horn, maar ook leden van het "Verbond der Edelen" worden op de Grote Markt in Brussel onthoofd. Onder hen Dirk en Gijsbert van Bronckhorst en Batenburg uit Stein, broers van Karel van Bronckhorst, heer van Obbicht. De schrik zit er goed in bij adel en burgerij.

Geruchten gaan dat het vanuit Weert en Wassenberg versterkte Geuzenleger uit Stein tevergeefs probeert bij Roermond de Maas over te steken om zo Brabant te bereiken. Het Spaanse leger heeft dat plan verhinderd en het geuzenleger bij Dalheim in de pan gehakt. Een maand later, 23 mei, behaalt Lodewijk van Nassau, broer van Willem van Oranje, bij het Groningse Heiligerlee een overwinning op de Spanjaarden, waarbij zijn broer Aldolf van Nassau sneuvelt. Maar Alva neemt wraak en verslaat het Oranjeleger bij Jemmingen verpletterend.

Gelukkig is het nu al maanden rustig, maar angst houdt de inwoners van Obbicht in zijn greep. Vooral omdat zij kasteelheer Karel van Bronckhorst lange tijd niet meer hebben gezien. Het gerucht gaat dat hij zich in de opstand heeft gemengd door het Verbond der Edelen te tekenen. Dorpsbewoners die hand- en spandiensten doen op het kasteel vertellen dat Karel dienst doet in het leger van de Prins van Oranje ver in Duitsland. Zij hebben aan den lijve ervaren dat hij geen gemakkelijke baas is en horen kasteelvrouwe Alverta van Vlodrop regelmatig klagen over het losbandige bestaan van haar man, die geld en goed

verkwist en de welstand van haar familie te gronde richt. De anders zo trotse erfvrouwe van Obbicht is ten einde raad. Vooral in deze roerige tijd, zonder de steun van haar man waarover zij niets verneemt, maakt zij zich grote zorgen over haar toekomst en die van haar vier kleine kinderen. Zo verstrijkt de maand september vol twijfels en zorgen over wat komen gaat.

Van wat zich op korte afstand werkelijk afspeelt, hebben kasteelvrouwe Alverta en dorpsbewoners geen weet. Spionnen van Alva ontdekken dat het leger van Prins Willem van Oranje is neergestreken bij kasteel Wittem. Van daaruit wil de Prins de Maas oversteken richting Brabant, liefst in Luik of Maastricht. Maar Alva doorziet die plannen en heeft zijn leger op de linker Maasoever bij Maastricht in stelling gebracht om zowel Luik als Maastricht te beschermen en de Prins te beletten daar de Maas over te steken. Bij Eijsden slaat Alva een schipbrug over de Maas. In de dorpen op de rechter oever van Bunde tot en met Stein liggen Spaanse troepen en midden in de Maas heeft Alva minkijzers, houten blokken met scherpe ijzeren pinnen, laten aanbrengen om de ruiterij de doortocht te beletten.

Kasteel Wittem

Als het stadsbestuur van Luik de Prins de doortocht weigert en de prinselijke trompetter niet meer terugkeert van zijn missie naar Maastricht heeft Willem van Oranje geen andere keuze dan een omtrekkende beweging te maken om toch aan de overzijde van de Maas te geraken. Dankbaar maakt hij gebruik van de kennis van Karel van Bronckhorst, de heer van Obbicht, die zich onder zijn manschappen bevindt.

Rond vier uur in de middag van de 5^{e} oktober breekt Willem van Oranje zijn legerkamp in Wittem op maar laat om Alva te misleiden de tenten in de richting van Maastricht staan en houdt de kampvuren brandend. Begunstigd door helder maanlicht bereikt het Oranjeleger, 23.000 voetknechten en 9.000 ruiters, na een mars van ongeveer vijf uur rond middernacht de boorden van de Maas bij Obbicht. Opgeschrikte dorpsbewoners slaan op eerbiedige afstand de spectaculaire overtocht gade. Dichte rijen ruiterij worden in de bedding van de rivier geplaatst om de stroomkracht te breken. Daarachter trekken vendels voetknechten naar de overkant. Vanaf beide oevers wordt een brug geslagen om het overige voetvolk en het veldgeschut droog naar de overkant te brengen. Het huzarenstukje voltrekt zich zo voorspoedig dat rond acht uur in de morgen het hele leger voor de poorten van Stokkem staat.

Graaf Egmond van Schwarzenberg, stadsgouverneur van Stokkem, houdt de poorten dicht en waarschuwt in allerijl de prins-bisschop van Luik. Die stuurt meteen troepen naar Stokkem, die op hun beurt Alva verwittigen. Een volkomen verraste Alva gelooft de berichten niet en vraagt spottend of het leger van de Prins dan een vlucht wilde ganzen is, dat het zo maar de Maas oversteekt. Ook hij stuurt troepen naar Stokkem, maar tot een treffen komt het niet, omdat het leger van Willem van Oranje in aantal manschappen sterker is. Maar ook Oranje op zijn beurt gaat niet tot de aanval over. Hij gunt zijn troepen twee dagen rust in de omgeving van Stokkem om te bekomen van de inspanningen, rampzalig voor de dorpen in de omgeving die zwaar lijden onder de plundertochten van het soldatenvolk.

Na de alom geroemde overtocht over de Maas, blijkt spoedig dat de veldtocht van Oranje gedoemd is te mislukken. Permanent geldgebrek, een zwakke strategie, het uitblijven van de steun van de bevolking en Alva’s strategie van de verschroeide aarde, zijn de voornaamste oorzaken dat Oranje na maandenlange omzwervingen door het prinsbisdom Luik en Frankrijk zich met zijn ontredderde en opstandige leger terugtrekt naar Duitsland, waar hem niets anders rest dan het in maart 1569 te ontbinden.

Enkele afbeeldingen:

Schoolplaat Overtocht over de Maas

Het sinds 1600 gebezigde spreekwoord: *"Met de Prins over de Maas geweest zijn"* in de betekenis van: "heel wat mee gemaakt hebben", verwijst naar het avontuurlijke karakter van de overtocht die gezien wordt als het best geslaagde deel van de veldtocht die de Prins van Oranje in 1568 ondernam.

Prent van Isings

Prent van Frans Hogenberg

"Der Princs zu Roß, und auch zu voiß, Mit seinem zug gar übergroiß, Duchsetztt die Maß, in kleiner zeit, In Brabant von Mastricht nitt weit, Und zeugtt dem viandt ins gesichtt, Der seinenthalben hinderweicht, Und in die erd sich hatt vergraben, Also des schlagens ist enthaben. Anno Dnj M.D.LXVIII. in Octob:"

Zo verwoordt Frans Hogenberg, de "fotograaf" van de Opstand in de Nederlanden, bij deze prent van zijn hand op bondige wijze de overtocht van Willem van Oranje in de nacht van 5 op 6 oktober 1568. Dat de overtocht tot de verbeelding sprak, mag ook blijken uit het gegeven dat in het Wilhelmus daarvan gewag wordt gemaakt en Maastricht als enige plaats wordt vermeld.

Prent van de vesting Stokkem

Ets van R. Pril uit de zestiende eeuw met de titel "Stockhem", voorkomend in het zeventiende eeuwse handschrift van H. van den Berch: "L'Estat de la sainte et noble cite, paijs, evesche et dijocese de Lege". Op de achtergrond de burcht van Stokkem.

Monument van de Overtocht

Op 1 juli 1999 werd op initiatief van de toenmalige Bornse burgemeester Ing. Guus Swillens en het Obbichtse Ecrevissecomité het Monument van de Overtocht opgericht en onthult door Kroonprins Willem Alexander. Het monument, vervaardigd door kunstenaar Louis Reijnen, symboliseert de "Poort van de Vrijheid" met daarachter twee grote ganzenvleugels in steen, verwijzend naar de uitroep van Alva, die het prinselijke leger vergeleek met een vlucht wilde ganzen. In de poortboog een tekst van Herman Veugelers: *"Gistere blif vandaag tot alles is geheild"*, die aangeeft dat het vrijheidsstreven van eeuwen geleden nog steeds actueel is. Op de sokkels van de rustbank staan twee chronogrammen van Guus Janssen die verwijzen naar de overtocht in 1568 en de plaatsing van het Monument in 1999.

1 juli 1999

Kroonprins Willem Alexander en Burgemeester Guus Swillens

** Het spreekwoord "Met de Prins over de Maas geweest zijn" betekent heel wat meegemaakt hebben en is een zinspeling op de expeditie van Prins Willem van Oranje in 1568, toen hij op spectaculaire wijze bij Obbicht-Stokkem*

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

”DE BONGARD”

december 2011

Secretariaat: Postbus 21.009
6369 ZG Simpelveld

Geachte leden,

Bij deze nodigen wij U uit voor de **Algemene Jaarvergadering** op dinsdag 20 maart 2012 om **20.00** uur in de zaal van Partycentrum “Oud Simpelveld”, Irmstraat 23 te Simpelveld.
Het Jaarverslag 2011 van de penningmeester met de bijbehorende bescheiden zal vanaf 19.30 uur tot 20.00 uur (voor de jaarvergadering) voor geïnteresseerden ter inzage liggen.

Agenda:

1. Opening en mededelingen door voorzitter Luc Wolters.
2. Verslag ALV van dinsdag 18 oktober 2011.
3. Kort jaarverslag van secretaris Werner Wierts over 2011.
4. Kort jaarverslag van penningmeester Armin Hamers over 2011.
5. Verslag van de kascontrolecommissie 2011.
6. Decharge bestuur en penningmeester.
7. Kiezen kascontrolecommissie 2012.
8. (Her)Benoeming bestuurders. Er is nog een vacature in het bestuur.
   Kandidaat bestuursleden kunnen zich schriftelijk opgeven bij het secretariaat of tijdens de vergadering.
   Aftredend en herkiesbaar: Hetty Backbier.
9. Toelichting op het beleid van het jubileumjaar door voorzitter Luc Wolters.
10. Rondvraag.
11. Sluiting.

Rond **20:30 uur** zal na een korte pauze een film getoond worden.

Het Bestuur Heemkundevereniging “ De Bongard “
Simpelveld-Bocholtz

100e geboortedag Johan Rothkrans

Door: L. Wolters

Op 26 november 2011 is het honderd jaar geleden dat Johan Rothkrans in Nieuwenhagen het levenslicht zag. Om hiervoor aandacht te vragen, heeft Johan Trijbels uit Nieuwenhagen in alle zes de parochies, waar Rothkrans werkzaam was, en in zijn geboorteplaats Heilige Missen besteld. Zo waren er op 26 november lestleden missen te zijner intentie in Heer, Simpelveld, Borgharen, Vaals, Nieuwenhagerheide en Berg & Terblijt en een dag later te Slenaken. Het toont de priesterstandplaatsen en licht een tipje van de sluier van de levensloop van Johan Rothkrans op, die het concentratiekamp Dachau overleefde en hierover in 1957 het boek "*Dachau, Hel en Hemel*" schreef.

Priester Johan Rothkrans
Hij werd geboren op 26 november 1911 te Nieuwenhagen. Na zijn priesterwijding in 1938 werd hij benoemd tot kapelaan te Vaals. Op 5 december 1941 werd hij door de Duitsers gevangen gezet te Maastricht wegens vijandige houding tegen de NSB en de Duitsers. Vervolgens was hij van Goede Vrijdag 3 april 1942 tot de bevrijding op 29 april 1945 gevangene in het Concentratiekamp Dachau. Na zijn terugkomst uit Dachau was hij vervolgens kapelaan te Heer (1946-1948), Simpelveld (1948-1961) en pastoor te Slenaken (1961-1962), Borgharen (1962-1969) en te Berg & Terblijt (1969-1971).
Hij overleed op 21 april 1971 te Maastricht.

Op zijn bidprentje staat onder andere: '*deze zeldzame priester is een zegen geweest voor zijn parochies, waarvoor hij zich letterlijk heeft uitgesloofd. Een heel bijzonder priester, die door zijn "Hel en Hemel van Dachau" alles zo enorm wist te relativeren. Hij deed iedereen goed, omdat hij zo rechtlijnig zijn priesterlijke boodschap bracht, met nooit afnemende ijver en de totale inzet van de persoon*'.

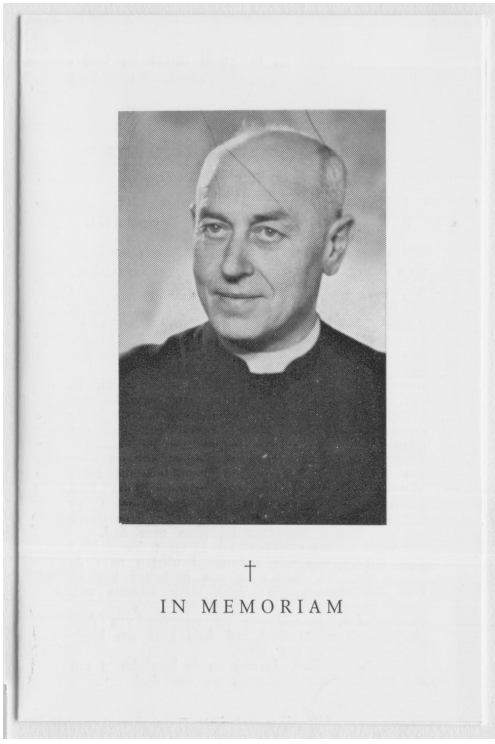

Fotoimpressie lezing gebrandschilderd glas & glas in lood

Door: O. Reitz

Op 18 Oktober hadden we een zeer interessante dubbele lezing. Eerst vertelde Jac Havenith ons zeer enthousiast over de verschillende technieken van het maken van glas in lood en over gebrandschilderde ramen. Hij had ook enkele voorbeelden meegenomen van eigengemaakt werk. Echt heel mooi! En heel veel werk, daar hebben we echt bewondering voor, Jac, bedankt!

Vervolgens vertelden Ellie Peerboom-van der Meer en Sander van Daal uitgebreid over de gebrandschilderde ramen van onze kerk in Simpelveld. We weten nu onder meer welke thema's in deze ramen uitgebeeld zijn, wie de ramen heeft vervaardigd, en ook wie ze heeft betaald. Heel interessant was te zien waar soortgelijke ramen bestaan en waar inspiratie voor de designs is opgedaan. Het is een heel vakgebied. Ook aan Ellie en Sander van harte bedankt!

Introductie door de voorzitter

Jac vertelt over de technieken

Jac bij zijn prachtige ramen

Ellie vertelt

De aanwezigen in de zaal luisteren aandachtig

Een klein bedankje namens de vereniging

Ellie, Sander en Jac bij de kunstwerken

Fotoimpressie bezoek huize Loreto

Door: O. Reitz

19 November 2011

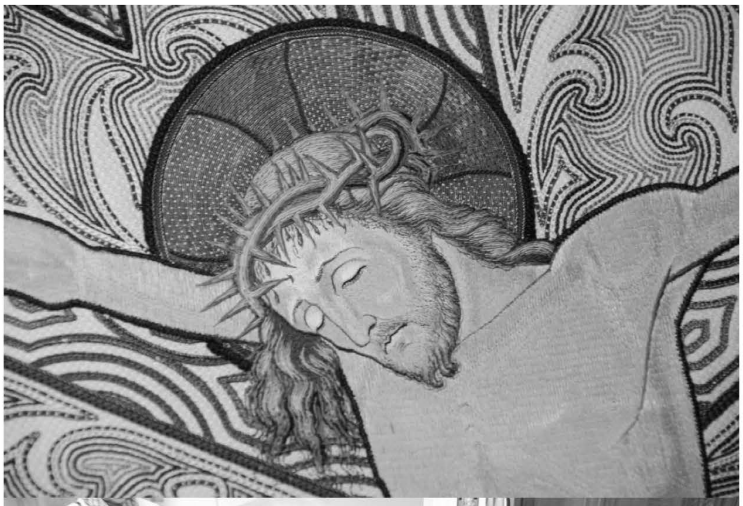

DIALECT WEDSTRIJD VOOR DE BASISSCHOLEN.

Beste jongens en meisjes / beste ouders,

Wij zijn op zoek naar jongens en meisjes van de basisschool die een keer willen optreden in het dialect.
In 2012 bestaat de Heemkundevereniging De Bongard 25 jaar.
Deze vereniging houdt zich bezig met alles wat met Simpelveld / Bocholtz en omgeving te maken heeft.
Er worden allerlei feestactiviteiten georganiseerd.
Zo komt er ook een speciale activiteit voor jullie. (vanaf groep 4)

Als je denkt dat je op een leuke manier een verhaaltje kunt voorlezen of een gedicht kunt voordragen in het " Limburgs plat ", of zelfs een kort toneeltje kunt spelen, dan willen we dat graag van je weten.
Je zou ook een liedje kunnen zingen, alleen of met een groep, als het maar in het dialect gebeurt.

Als je graag mee wilt doen, zullen we je enkele keren begeleiden en vervolgens mag je als ster optreden bij een voorstelling voor alle kinderen van Simpelveld en Bocholtz.
Ook zullen enkele kinderen uitverkozen worden om op te treden op een grootse dialectavond in je eigen dorp.

Doe mee en win je eigen optreden!!!!!!!!!

Als je interesse hebt meld je dan aan voor 20 december 2011 met onderstaande invulstrook bij:

Annie Franssen Huls 85 6369 EV Simpelveld
Armin Hamers De Baan 52 6351 BL Bocholtz
Wiel Weijers Bocholtzerweg 35 6369 TH Simpelveld

Het kan ook per telefoon : 045 5442872
Per e-mail : atychon @gmail.com

Invulstrook:

……. wil deelnemen aan het dialectoptreden.

Ik woon :…….

e-mailadres: …….

telefoonnummer :…….

BOKKENRIJDERS BELIEVEN BELGIË (25)

Door: Hans Hermans

Hoofdstuk XXVI Karel V (1500-1558)

In dit hoofdstuk houden we ons bezig met Karel's reis van Maastricht via Wittem naar Aken. Onder de kerstboom kunnen we dan ook 'smullen' van de presentatie en de prestaties van het Akense ontvangstcomité. We lezen iets over zijn kroning op 23 oktober 1520 in de Mariakerk en aansluitend de culinaire hoogstandjes tijdens het voluptueuze feestbanket in het stadhuis. Net als fabels, sagen en vooral legendes, bevat het verhaal een kern van waarheid maar ook narratieve overleveringen, die niet historisch gedocumenteerd kunnen worden. Had Karel, toen hij in Aken vertoefde, een avontuurtje met een knappe molenaarsdochter? We leren er mee leven, dat het 'curriculum vitae' van potentaten door de eeuwen heen lichtelijk werd aangedikt. Enerzijds moeten we biografieën met een korreltje zout nemen, anderzijds zijn de aangepaste anekdotes het zout in de pap.

26.2.7. Margaretha regeerde verder

Toen Karel in 1515 meerderjarig werd kon Margaretha, de voogdes van Karel, zich niet langer met kantklossen bezig houden. Tussen het klossen door, hield zij in de Nederlanden de touwtjes stevig in handen. Lag het aan haar, dat er in de Nederlanden een periode van rust en voorspoed heerste. Zo nu en dan waren er strubbelingen met het hertogdom Gelre en het lukte haar niet om tot een regeling te komen. (Opmerking H5: Pas in 1543 werd Gelre voorgoed bij de Nederlanden van Karel V gevoegd.)

Margaretha van Oostenrijk was landvoogdes van de Nederlanden

Buurman Frankrijk moest zij ook in de gaten houden, want vaker dan eens, wierp Frankrijk een begerige blik op de Nederlanden. Tijdens de Statenvergaderingen kreeg ze vaker dan eens te horen dat zij verkwistend en te royaal met de financiën was. De Vergadering vond het bedenkelijk dat Karel zo vaak in Spanje vertoefde en Margaretha hem niet op het koningschap kon voorbereiden. Margaretha antwoordde toen: 'Als ik Karel niet op het koningschap kan voorbereiden, dan bereid ik het koningschap voor op Karel. Dat gebeurde te Aken op 23 oktober 1520.

26.2.8. Koning of keizer Karel?

Wij bevinden ons in het jaar 1520, wellicht het belangrijkste jaar van de Habsburgse geschiedenis. We lezen nog wel eens dat Aken 'Keizerstad' genoemd wordt, omdat er tientallen keizers gekroond werden. Het is wellicht teleurstellend nu te moeten vernemen, dat er in Aken geen keizer gekroond werd… Karel de Grote, de bekende Frankenkeizer, werd door paus Leo III in 800 te Rome tot keizer gekroond en Karel V, de bekende Habsburgse gebieder, werd door paus Clemens VII in 1539 te Bologna tot keizer gekroond. Na Karel V werd nog slechts één Habsburger in Aken tot koning gekroond. Daarna werden nog acht potentaten uit het Huis Habsburg tot keizer gekroond in Frankfurt am Main. (Opmerking H5: Over het aantal koningskroningen in Aken lopen de meningen uiteen. Axel Hausmann schrijft in zijn boek 'Aachen im

Mittelalter' dat in de keizerstad 35 koningskroningen plaats vonden. Maar hij vermeldt in zijn lijst ook de namen van koningen die niet in Aken, maar in Mainz, Bonn en Keulen gekroond werden. De laatste koningskroning in Aken vond plaats op 11 januari 1531, de volgende kroningen gebeurden meestal in Frankfurt am Main.)

Was Aken nu wel of geen keizerstad

26.3. Op weg naar Wittem

26.3.1. Tweeherig Maastricht

Voor de kerkelijke en wereldlijke overheid was de koningskroning van Karel een mijlpaal in de geschiedenis. De prinsbisschop van Luik, Everhard van der Marck-Sedan (1472-1506-1538) stelde duidelijk dat de kroningsdag op 23 oktober 1520, voor de gehele gecultiveerde mensheid een feestdag zou zijn. Het is bekend dat Karel op 21 oktober in Maastricht vertoefde, maar door de inwoners met argwaan bekeken werd. Er hing nog steeds een sfeer van wederzijds wantrouwen tussen despoot en volk. Vergeten we niet dat Maastricht sinds 1204 een twee-herige stad was, die zich, ook en vooral, onder de macht van de Luikse prinsbisschop bevond. Om bij de inwoners in een goed blaadje te komen prolongeerde Karel alle privileges van de stad.

Spreuk op het Spaans Gouvernement die herinnert aan Karel V

Waarschijnlijk behoorde de tweeherigheid ook daarbij, want de bilaterale toestand zou nog tot 1794 duren. Maastricht is overtuigd dat Karel in de nacht van 20 op 21 oktober 1520 in het Spaans Gouvernement aan het Vrijthof vertoefde. Tegen de voorgevel van dat huis zien we twee zuiltjes met het Habsburgs motto 'Plus Oultre' (Nog Verder). Het is niet bekend in welk jaar dit embleem tot stand kwam. Wel is bekend dat Karel V zich na noentijd op weg begaf naar kasteel Wittem.

Karel V zou te Maastricht in het Spaans Gouvernement verbleven hebben

26.3.2. Kasteel Wittem

Kasteel Wittem werd in die tijd door het adellijk geslacht De Pallant bewoond. Jan de Pallant, drost van Valkenburg, overleed in 1515 en we mogen veronderstellen dat het huis verder door zijn weduwe en zijn minderjarige zoon Gerard bewoond werd.

Kasteel Wittem dat aan Karel V onderdak heeft geboden

Mogen we bij een minderjarige de avances en plichtplegingen veronderstellen die belangrijk zijn bij de ontvangst van de gebieder en pré-koning van Habsburg? Of

werden de plichtplegingen waargenomen door André de Pallant, een bastaardzoon van Jan de Pallant? Het is niet duidelijk waarom Karel zijn keus op dit kasteel liet vallen. Natuurlijk behoorden de Van Pallants tot de oude adel en bezat het kasteel een zekere grandeur. Het is best mogelijk dat de omgangsvormen door, Anna van Culemborg, de jonge weduwe van Jan van Pallant ingevuld werden. Het is een feit dat Karel op de hoogte was van de ernstige vete en de correspondentie tussen Jan de Pallant en diens moeder Apollonia van der Marck-Arenberg. De overleden Jan de Pallant lag ook in de clinch met Werner Spiess von Büllesheim, die was ordecommandant van de Duitse Orde bij de balije Koblenz. Voor Karel voldoende stof om samen met de weduwe, bij een glaasje Liebfrauenmilch, een boompje op te zetten… Zijn ruiters en soldaten bivakkeerden op de Gulperberg, hoe zij hun tijd passeerden is niet bekend. We weten wel dat de dorpsschonen met geen tien paarden te houden waren, als er in de buurt soldaten bivakkeerden…

26.4. Gulik

26.4.1. Gulik versus Saksen

Karel kon een uurtje langer in het Wittems hemelbed vertoeven, want op 22 oktober 1520 had hij voldoende tijd om op de Willkommensberg (thans Wilkensberg) kennis te maken met Akense bewindvoerders. Het gezelschap was nog geen uur onderweg, toen Karel te maken kreeg met een falende logistieke organisatie. Dat er aan de haast onafzienbare stoet meer dan 4000 ruiters en 5000 man voetvolk deelnamen was geen probleem, maar dat sommige landsheren hun plek in de schare niet kenden was een drama. De hertog van Gulik (Jülich) wilde voorop rijden, maar dat werd hem door de keurvorst van Saksen (Sachsen), zeer kwalijk genomen.Die eiste dat hij en zijn manschappen de meute zouden moeten aanvoeren.Voor Karel zat er niet anders op dan een machtwoord te spreken. Hij verordineerde dat hij, zijn intellectuelen, en belezen gevolg voorop zouden rijden, gevolgd door geestelijkheid en adel. (Opmerking H5: Karel liet wel vaker blijken, dat hij geleerden hoger inschatte dan adel en clerus. Zijn motto luidde: ‘Ik kan weliswaar edelen en geestelijken, maar ik kan geen geleerden maken.!’ (…)

26.4.2. Blauwbaard

Waren die twee vorsten werkelijk zo belangrijk? Johann III graaf van Gulik (1490-1539) werd ook wel *De Vredige* genoemd en het verbaast niet dat hij zich door een Saks liet kleineren. Hij was gehuwd met Maria van Gulik-Berg en volgde zijn schoonvader op als hertog van Berg. Van zijn eigen vader erfde hij Gulik en noemde zich in 1521, hertog van Gulik-Berg. Ook bleek hij vredig tijdens de reformatiestrijd en probeerde een compromis te vinden tussen de diverse religies. Zijn dochter, Anna van Kleef (1515-1557), werd in 1540 de vierde vrouw van koning Hendrik VIII van Engeland (1491-1547), die beter bekend is met de naam ‘Blauwbaard’. Toen Blauwbaards derde vrouw stierf, stuurde hij een dienaar naar het vasteland van Europa om in de hoge adellijke kringen uit te zien naar een huwbare vrouw. In het land van Gulik ontdekte de dienaar de 25 jarige Anna die weliswaar poklelijk was, maar in maagdelijke staat verkeerde. Hendrik VIII was dolgelukkig toen hij hoorde dat zijn dienaar met een virginale vrouw onderweg was en het tweetal trad in het huwelijk. Maar door bekende omstandigheden, werd het huwelijk niet geconsumeerd en was dus niet geldig. Het feit dat Anna geen woord Engels sprak, speelde misschien ook een rol. A propos: Anna werd in een klooster gestopt en de dienaar die Anna meebracht, werd een kopje kleiner gemaakt…

Hertog Johann III van Gulik als devoot edelman

Friedrich III keurvorst van Saksen (1463-1525) werd ook wel *De Wijze* genoemd. Ook hij probeerde een middenweg te vinden bij de reformatorische strubbelingen. Hij was geen tegenstander van Luther, maar bleef zijn leven lang een goed katholiek. Beide despoten heersten over grote gebieden en beschikten over een omvangrijke lijfwacht in prachtige uniformen.

26.4.3. Gulikse roofridder

Onze Vaderlandse Geschiedenis heeft geen hoge dunk van Limburg en zeker niet van het Land van Gulik. Toch mogen we de macht en de omvang van het hertogdom Gulik met de gelijknamige hoofdstad, thans Jülich, niet onderschatten. Na Karel de Grote werd het gebied meestal Gulikgouw genoemd en ontwikkelde zich daar een graafschap met heersers die ook op een minder fijne manier poogden hun gebied uit te breiden. Dat gebeurde niet alleen met het zwaard maar ook door een uitgekiende huwelijkspolitiek.

Kaart van de verenigde hertogdommen Gulik-Kleef-Berg omstreeks 1540

Het ‘systeem’ werd hen door de aartsbisschoppen van Keulen niet in dank afgenomen en die namen wraak door de hoofdstad Gulik (Jülich) keer op keer te verwoesten. Toen Willem IV graaf van Gulik zich in1278 in Aken breed probeerde te maken en roofridderallures vertoonde, wekte dat ergernis op bij een plaatselijke smid, die de graaf een kopje kleiner maakte… Aken is de smid tot op de huidige dag dankbaar, getuige het prachtige standbeeld in de Jakobstrasse.

Het standbeeld van de Wehrhafter Schmied te Aken herinnert aan de moord op de hertog van Gulik in 1278

Gulik was opportunistisch, want de graaf koos bij de Slag van Woeringen (1288) de kant van de hertog van Brabant. Dat lag ook voor de hand, want de aartsbisschop van Keulen had reeds de andere kant gekozen. In 1356 mochten de graven zich hertogen noemen en het gebied werd nog groter, toen zij de hertogdommen Berg, Kleef en het graafschap Mark binnen konden halen. Zelfs Diest, de heerlijkheid waar de katholieke Filips-Willem van Nassau (1554-1618) begraven werd, behoorde een aantal jaren tot het hertogdom Gulik. Een nadeel was, dat de hoofdstad Gulik toen niet meer in het centrum lag en daardoor aanzien verloor. Waarschijnlijk werden de Gulikse staatsbelangen van het hertogdom sinds 1385 vanuit Düsseldorf behartigd.

26.4.4. Bocholtz grensde ook aan Beieren

In 1609 stierf het regerend geslacht uit en na een oorlog werden de bezittingen verdeeld. Gulik en Berg vielen aan Palts-Neuburg, terwijl Kleef en Mark aan Brandenburg vielen. Het werd nog ingewikkelder toen de laatste hertog van Palts-Neuburg in 1742 stierf en het land in 1777 in bezit kwam van de hertog van Beieren. Op de keper beschouwd, bevond zich in het Langveld te Bocholtz (thans Avantis Heerlen) van 1777 tot 1795 een Drielandenpunt tussen de

Oostenrijkse Nederlanden waartoe Bocholtz behoorde, het hertogdom Beieren waartoe het Heydener Ländchen behoorde en Aken als stad van het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie.

26.4.5. Jülich an der Maas

Het Weense Congres had aan rode potloden geen gebrek en trok een streep oostelijk van de Maas, waarbij een half dozijn Gulikse plaatsen bij Nederland, maar het grootste part aan Pruisen viel. Dat was helemaal naar de zin van de hebberige markgraaf von Brandenburg, Friedrich Wilhelm III (1770-1840), die in 1797 koning van Pruisen werd. De vrije steden in het Rijnland, zoals Aken en Keulen had hij al ingepalmd. Maar hij droomde van een wereldmacht en een Duitsland 'Von der Maas bis an die Memel'. Daar stak Rusland een stokje voor.
(Opmerking H5: De Pruisenkoning had een hobby; hij componeerde. Er wordt wel eens beweerd dat hij de *Präsentiermarsch* en het *Deutschlandlied* maakte. Maar de waarheid gebied te schrijven dat het *Lied der Deutschen* pas in 1841 door August Heinrich Hoffmann von Fallersleben, op het toen Engelse eiland Helgoland, gecomponeerd werd.

Aug. Heinr. Hoffmann von Fallersleben

Deutschland, Deutschland über alles,
Über alles in der Welt,
Wenn es stets zu Schutz und Trutze
Brüderlich zusammenhält,
Von der Maas bis an die Memel,
Von der Etsch bis an den Belt –
Deutschland, Deutschland über alles,
Über alles in der Welt!

26.4.6. Gulik; wig in Limburg

Gulik bezat een stuk grond in de huidige Provincie Limburg en daartoe behoorden ook een haven en tolkantoor in Berg aan de Maas. De huidige inwoners van Gennep, Tegelen, Sittard, Grevenbicht, Susteren, Born en Urmond realiseren zich waarschijnlijk niet, dat door ingrijpen van de Russische gezant in Wenen, de plaatsen niet bij Pruisen gevoegd werden.

De flessenhals van Limburg was Guliks gebied en vormt over weg en water een belangrijke verbinding

Voor het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden was deze beslissing van groot belang, omdat het noordelijk en zuidelijk gedeelte van Limburg samengevoegd konden worden.
(Opmerking H5: Wij merken het tegenwoordig ook aan de infrastructuur, want op een vlekje grond van nauwelijks zes km, werden hier het Julianakanaal, een spoorweg en de autosnelweg (A4) gerealiseerd.)

26.4.7. Drieherensteen Langveld

Kunnen wij ons nog herinneren aan de Drieherensteen die tijdens de realisatie van het Grensoverschrijdend Bedrijvenpark *Avantis*, op 15 april 2000 gevonden werd. Ooit stond hij eeuwenlang op de plek waar nu, in de buurt, het directiegebouw Centipedes staat. Daar markeerde de driekante steen tot aan de Franse tijd (1795) een Drielandenpunt tussen Bocholtz in de Oostenrijkse Nederlanden, Aken in het Duitse Rijk en Horbach in Gulik. Het is niet duidelijk waarom Duitsland weinig belangstelling voor de buitengewone adelaarsteen toonde, zodat Heemkundeverenigingen De Bongard Simpelveld-Bocholtz het als een dure plicht beschouwde, om op 21 mei 2003 de

driekante steen in de buurt van de politieke grenssteen met nummer 212, te herplaatsen.

Heyden was Guliks bestuurscentrum

Voor alle duidelijkheid, de Drieherensteen zou feitelijk naast de politieke grenssteen met nummer 213 moeten staan, maar die steen werd uitgegraven en naar Aken vervoerd… Tot aan de Franse tijd was de grenssituatie anders dan nu. Tot het Heydener Ländchen behoorden niet alleen de plaatsen Horbach, Richterich en Berensberg, die nu in Duitsland liggen, maar ook de plaats Eygelshoven die nu in Nederland ligt. Het bestuurscentrum bevond zich in de waterburcht Haus Heyden. De economiegebouwen van het waterslot werden onlangs voorbeeldig gerestaureerd. Er bevinden zich thans luxe appartementen.

26.5. Op weg naar Aken

26.5.1. Via Regia

Wij sluiten ons nu weer aan bij de stoet, die hoogstwaarschijnlijk in Mamelis de grens van het Aachener Reich passeerde, om verder gebruik te maken van de *Via Regia,* de bekende Koningsweg naar Aken.
(Opmerking H5: Wij weten niet hoeveel inwoners van Simpelveld en Bocholtz, het kleurrijke spektakel gade sloegen. Het was ongetwijfeld de belangrijkste gebeurtenis van de eeuw, maar toenmalige kroniekschrijvers besteedden er nauwelijks aandacht aan.)
Op de top van de Schneeberg, moest de rit onderbroken worden om nogmaals orde op zaken te stellen. Er waren nog steeds een aantal edelen die de hiërarchieke volgorde niet respecteerden.

Het bronnengebied bij Aken de Sieben Quellen Foto Michael Mess-b

Het was alweer de hertog van Gulik (Jülich), die trammelant maakte en persé voorop wilde rijden om als eerste door de notabelen van Aken begroet te worden. Aken en (buurman) Gulik hadden door de eeuwen heen een haat-liefdeverhouding. Daaraan herinnert het standbeeld van de *Wehrhafter Schmied* in de Jakobstraße te Aken. Maar ook de keurvorst van Saksen had veel kapsones. Tussen de ijdele vorsten ontstonden immense meningsverschillen, waardoor de stoet zich pas in de late namiddag weer in beweging kon zetten. Door de lange pauze waren de paarden onrustig geworden en vertrapten de jonge winterrogge op de velden. De benadeelde landbouwer ontving later van de stad Aken een vergoeding van negen goudguldens.
Even later konden bij de *Zövve Sjpröng,* (Sieben Quellen afgeleid van Septem Fontes in Seffent), de paarden gedrenkt worden. Dit bronnengebied behoort tot de natuurwonderen van Aken, niet alleen omdat hier per seconde 80 liter water uit de grond borrelt, maar ook omdat het water van kooldioxide voorzien is. (Opmerking H5: Kooldioxide is een kleurloos, smaakvrij en niet giftig gas. Onze atmosfeer bevat slechts 0,03% van dit bijzondere gas.)
In Seffent verliet Karel zijn koets om zich verder te paard naar de Wilkensberg te begeven. De twisten onderweg, hadden ook tot gevolg dat het stadsbestuur van de Rijksstad Aken, uren lang moest wachten.

26.5.2. Wilkensberg

Tijdens de obligatoire ontvangstrituelen op de Wilkensberg heerste er een Babylonische spraakverwarring. Een kolfje naar de hand

van de kroniekschrijvers, het journaille uit die tijd, dat allegorische anekdotes uitvoerig noteerden. (Opmerking H5: Waarschijnlijk is het ook een mythe, dat de Wilkensberg, westelijk van Aken, in die tijd Willkommensberg genoemd werd.)

Aken beschikte over een reuzenpop in de figuur van Karel de Grote

Zoals het protocol veronderstelt, overhandigde Karel zijn verkiezingsdecreet aan de burgemeester. De dignitaris was ontzettend nerveus en om zijn falend geheugen te ondersteunen, stond binnen een reusachtige sculptuur, een souffleur met in zijn handen de tekst van een respectabele redevoering. De burgemeester begon zijn *bienvenue* met: 'Lieber Junker !' Dat had hij beter niet kunnen zeggen, want daarmee gaf hij Karel een figuurlijke dolksteek. De burgemeester wist waarschijnlijk niet, dat aan het deftige Gentse hof, de titel *Jonker* een negatieve betekenis had en daar meestal als synoniem voor boer gebruikt werd. Door de boze blik van Karel, was de dignitaris niet meer bij zinnen en kon nog slechts één woord over de lippen krijgen: 'Sire…!' Van pure nervositeit liet hij een luidruchtige wind. De souffleur mompelde vanuit zijn pop nog iets, maar die zin ging verloren in het buldergelach van de aanwezigen.

(Opmerking H5: De sculptuur die hier bedoeld wordt, is waarschijnlijk geen fictie. Het is een feit dat in Aken, tot in de 17e eeuw, in alle belangrijke optochten een reusachtige figuur van Karel de Grote meegevoerd werd. De reuzenpop droeg als hoofddeksel een kroon, in de linkerhand een afbeelding van de Mariakerk en in de rechterhand een scepter. Op borst en rug waren goudkleurige rijksadelaars geborduurd. In België wordt dit soort reuzen nog steeds bij traditionele optochten gebruikt.)

De aanspreektitel *'sire'* kon de Karel wel waarderen, maar omdat hij een hekel had aan breedvoerige begroetingstoespraken en toevallig aan het hof een paar woordjes Duits geleerd had zei ie: 'Vielen Dank Herr Magistrat, in der Kürze liegt die Würze, bitte unterlassen sie Ihre Fürze!'

(Opmerking H5: Karel die om de een of andere reden niet graag Duits praatte zei wel vaker:'Ik spreek Latijn met God, Spaans met mijn familie, Italiaans met dames, Frans met soldaten, Vlaams met mijn personeel en Duits tegen mijn paarden en met Luther !'

(…)

26.5.3. Petomane burgemeester

Karel V die tegen zijn personeel Vlaams praatte zou op de Wilkensberg tot de Akense burgemeester gezegd hebben:

Het schijnt, dat gij beter kunt winden, dan de juiste woorden vinden ?!

Bij het horen van uw 'lichaamsdeel', word ik gaandeweg groen en geel.

Ik heb geen behoefte aan uw scheten en zou graag een hapje willen eten.

Gij zijt een voortreffelijk petomaan, doch laat ons eindelijk verder gaan.

Dit gedoe gaat mij door been en merg, toon mij thans uwen bitseelberg !

De Akense burgemeester kon beter winden dan de juiste woorden vinden

(Opmerking H5: Karel had de gewoonte om bij het binnenrijden van een stad, de meestal markant gelegen galgenberg te bezoeken. Wilde hij daarmee ootmoed bewijzen aan de veelal onschuldige slachtoffers die aan het *bitseel* om het leven kwamen of was het een verkapte vorm van respect voor het falend justitieel apparaat? Wij kennen de overtuigingen van zijn groteske begroetingsgeste niet. Wel is bekend dat ook Spaanse soldaten, die van 1555 tot 1661 in deze streek vertoefden, hun hoofd ontblootten bij het passeren van een bitseelberg.)

26.5.4. Bitseelberg

De burgemeester verzocht zijn syndicus om op de Wilkensberg de honneurs waar te nemen en fluisterde hem in het oor dat hij zich in het vuile ondergoed niet op zijn gemak voelde en ijlings naar huis zou gaan om schone onderkleding aan te trekken. Karel die graag de *bitseelberg* (galgenberg) wilde zien, kreeg van de syndicus te horen:'In Aachen gibt's keine Banditen und damit auch keinen Galgenberg. Wir verwenden keine Tortur und hängen keine Leute !' (…)

Hoe Aken misdadigers moest laten bekennen zonder tortuur was Karel V een raadsel

Een stad zonder galgenberg, een justitie zonder folterkamer, een samenleving zonder bandieten? Karel geloofde het niet. Toen stelde de syndicus voor om Karel de gevangenis te laten zien. Bij die gelegenheid vroeg Karel aan iedere boef: 'Zijt gij schuldig of onschuldig ?' Op één gevangene na, beweerden alle boeven onschuldig te zijn, waarop Karel tot de syndicus zei: 'Laat meteen die schuldige vrij, hij zou de onschuldige gevangenen kunnen bederven !' (…)

Karel V keek op dat Aken geen tortuur gebruikte en geen galg had

Op de vraag waarom er geen folterkelder is, zei de syndicus: 'Sire, wij maken geen gebruik van heet water, waarbij de lichamen van mensen opzwellen als varkensblazen. Wij schroeien niet met brandende kaarsen de oksels, voetzolen en geslachtsdelen. Wij verbrijzelen geen ledematen door mensen te radbraken. Wij brengen geen wijsvrouwen (vroedvrouwen) naar de brandstapel en begraven geen levende maagden als zij onwillig zijn. Wij laten geen soldaten vechten voor een andere heer, zij zouden gedood kunnen worden zonder te beseffen waarom !' (…)

(Opmerking H5: Het is vrijwel zeker dat Karel hier door de syndicus belogen werd. Het is immers harde realiteit, dat Aken wel degelijk een martelkelder had, want een aantal jaren later werd Marie Kroiseti, een vermeende heks uit Aken, na veel folteringen doorstaan te hebben, naar de brandstapel gesleept. Het is geen anekdote, dat de beul, zijn vrouw en zijn knechten, door de hitte van de brandstapel een droge mond kregen. De stad stelde een *Viertheil Weins* (ruim zeven liter) ter beschikking om hun dorst te lessen… Later werden de heksen te Aken eerst door middel van het *bitseel* (strop) gedood en daarna verbrand. De jongste 'heks' die in Aken een slachtoffer werd van dwaaljustitie was een dertienjarig meisje. Haar vader en een broer, werden een maand eerder in Aken geradbraakt. Haar moeder sloeg op de vlucht. Het is wel vreemd dat het meest bekende naslagwerk 'Geschichte Aachens in Daten', van Bernhard Poll, met

geen woord rept over tortuur en heksenvervolging in Aken.) Daarna reed het gezelschap naar de *Könnigsjtroaspoats,* (thans Königstraße), alwaar Karel door de eminente geestelijkheid begroet werd.

26.5.5. 'Heilige' Karel

Aan de buitenkant van het Akense *Königstor,* werd Karel opgewacht door de complete geestelijkheid van het stift van de Mariakerk, de Adalbertkerk en alle plaatselijke religieuze congregaties. Ook stonden daar de heren van het stadsbestuur, die als teken van waardigheid een witte staaf in de hand hielden. Bij de stadspoort van de Königstraße was Karel V onder indruk van de enorme luister, zodat hij meteen van zijn paard stapte en een diepe buiging maakte voor het hoofdreliek van zijn bekende voorganger Karel de Grote en toen het Lothariuskruis kuste. (Opmerking H5: Keizer Frederik Barbarossa was een groot bewonderaar van Karel de Grote, zodat Frederik er bij de aartsbisschop van Keulen op aandrong om Karel de Grote heilig te verklaren. Paus Alexander III die naar Frankrijk uitgeweken was weigerde de heiligverklaring te bekrachtigen, maar in die tijd was er ook tegenpaus Paschalis III, die Karel de Grote zalig verklaarde. Dit neemt niet weg dat Karel de Grote in Aken als heilige vereerd en zijn gebeente als relikwie beschouwd wordt. Op zijn feestdag, ieder jaar op 28 januari, wordt in de dom van Aken een pontificale mis gecelebreerd.)

Bij het betreden van de stad kuste Karel het Lothariuskruis

26.6. Festijn in Aken

26.6.1. Pracht en praal

Terwijl de een na de andere hymne gezongen werd, moest voor het binnenrijden van de Koningspoort de stoet nogmaals protocollair geformeerd worden en kregen ook de doezelige dignitarissen en rimpelige religieuzen uit Aken een passende plek toegewezen. Karel besteeg een heftige hengst en schonk, volgens traditie, het eerdere paard aan de poortgraaf. Het kan niet anders, of de burgers van Aken vergaapten zich aan de pracht en praal. Onvoorstelbaar die 4000 ruiters en 5000 man voetvolk in kleurige kledij. De glimmende geweren en trotse tooi dwongen respect af. Dit alles werd nog overtroffen door de charismatische Karel en zijn gracieus gevolg. Hiertoe behoorden ook herauten, die gouden en zilveren munten tussen het mateloos graaiende gepeupel gooiden. Duizenden boeren en burgers liepen achter de stoet aan, die onderweg was naar de Mariakerk. (Opmerking H5: Met opzet schrijf ik niet over kathedraal, dom of munsterkerk, omdat Aken tot 1789 bij het bisdom Luik behoorde. Pas in 1802 werd Aken een bisdom.)

Het volk vergaapte zich aan een luisterrijke stoet

Voor de schitterende schare uit liepen stadswachten die op kromme hoorninstrument bliezen, terwijl de kakelende kijkers in de zoom van de staatse stoet door middel van hun pelgrimshoorn een kolossaal kabaal maakten. Burgers die eerder uit de stad verbannen waren, smeekten Karel en zijn vorsten om terug te mogen keren. De massale meute deed er bijna twee uur over om vanaf de koningspoort de Mariakerk te bereiken.

26.6.2. Pigna is geen artisjok

Op weg naar het centrum stonden veel triomfbogen en praalwagens. De stad had al het mogelijke gedaan om Karel op gepaste wijze te ontvangen, overal hingen vlaggen en wimpels. Karel toonde zich van zijn beste kant en deelde royaal aalmoezen uit, want ook dat was een zichtbaar teken van zijn *mansuetudo* of zoals wij zeggen: 'de basis van zijn goedertierenheid'.

De wolvenkop waaraan de Wolfsdeur zijn naamt ontleent

Voor het parvis van de Mariakerk sprong Karel van zijn paard en schonk het aan de stadsvoogd van Aken. De aartsbisschop van Keulen en de abt van Kornelimünster begeleidden Karel door de zogenaamde *Wolfstür* in de kerk. De essentie van de bronzen *Wölfin* aan de ene kant en de *Pigna* (pijnappel of dennenappel) aan de andere kant van de ingang, werden verwoord door respectievelijk de deken van de parochie en de oudste kanunnik van het stift.
(Opmerking H5: Zoals een wolvin haar pubs beschermt, zo beschermt de koning zijn volk. Maar met betrekking tot de uitleg over de pijnappel maakte de stiftsheer een gruwelijke fout. Hij praatte over een artisjok en beschouwde de bladeren als tongen van mensen. De pigna of pijnappel is het symbool van de wereldlijke macht en de talrijke zaadjes staan voor de verzamelde gemeenschap.De vele zaadjes duiden ook op een grote vruchtbaarheid en zijn tevens een zinnebeeld van het eeuwige leven. In Rome bevindt zich een plein met de naam *La Pigna*. Daar bevindt zich het *Gregoriaans Museum*, met de pijnappel die zich vroeger in de Sint Pieterskerk bevond.)

De pijnappel te Aken die Karel als artisjok werd voorgesteld

26.6.3. Kroning tot koning

De overlevering verhaalt niet waar Karel overnachtte, wel is bekend dat hij op 23 oktober 1520, op de feestdag van Sint Severijn, gekleed in een hermelijnen jas, met groot gevolg naar de Mariakerk toog om tot koning van het Roomse Rijk der Duitse Natie gekroond te worden. Dat ging met enige ceremonie gepaard, want voor het Maria-altaar ontving hij de wijdingen en voor het hoofdaltaar de rijksinsigniën. De aartsbisschop van Keulen, Hermann graaf zu Wied, beschouwde het als zijn dure plicht om Karel op zijn aardse feilen te wijzen. De kerkprins kweet zich uitstekend van zijn taak en preekte op ondubbelzinnige wijze over koninklijke ootmoed en vorstelijke dienstbaarheid. De aartsbisschop ging nog een stapje verder. Hij ontleedde het substantief *HOF* in zijn details: 'De eerste letter van HOF staat voor 'Hoffart', de tweede letter voor 'Null' en de derde voor 'Falschheid' ! (…) Hij deed er nog een schepje bovenop: 'Het leven aan het hof is een hospitaal van gekwetste verwachtingen, een markt van valsheid en een diergaarde van ontucht !' (…)

Koningskroning

Karel wist wat hem te wachten stond en repliceerde: ‘Eminentie, u bent hier om mij een lesje te leren. Maar u staat toch ook hier in uw prachtig goudgeborduurde kazuifel, om door mij en de mijnen gezien en bewonderd te worden ! (…) In de kerk werd het *Te Deum Laudamus* gezongen waarbij de nieuwe koning op de grond lag. Daarna mocht Karel een ‘Onzevaderlang’ op de marmeren troon van zijn grote voorgangers, Karel de Grote, plaats nemen.

De troon van Karel de Grote

Na deze plechtigheden werden een groot aantal edelen door Karel tot ridder geslagen.Daarna werden gouden munten op het tapijt voor het altaar gestrooid en verliet het gezelschap om in het raadhuis verder te vieren. (Opmerking H5: Karel werd in Aken niet tot keizer gekroond, maar werd twee dagen later wel genomineerd. Karel noemde zich sindsdien *Semper Augustus* (de meerdere van het rijk). Tot keizer gekroond werd Karel V op 24 februari 1530 in Bologna door paus Clemens VII. Of Karel V in Bologna meer pracht en praal ten deel viel, als bij zijn koningskroning in Aken werd niet overleverd.

Kroning van een koning

26.6.4. Feestbanket en braspartij

Na de kerkviering begaven de genodigden zich naar de grote feestzaal in het raadhuis. Volgens de kroniekschrijvers, die misschien een beetje overdreven hebben, kwamen er vijftig gevarieerde gerechten op tafel. Het volk, buiten op het marktplein, mocht meeschransen, want voor hen hing er aan het spit een os die gevuld was met een varken. Diens buik was gevuld met een gans. In die buik zat een kip en in de buik van die kip een verguld ei. Aan Karel de eer om de os aan te snijden en een slok wijn te drinken op de gezondheid van de inwoners van de rijksstad Aken. Maar hij trok een grimas toen hij de *Rinse* (zure Rijnwijn) proefde en meteen weer uitspuwde. Aan het Gentse hof was hij gewend fruitige Bourgondische wijntjes en ‘dubbele’ biertjes van de Trappisten, met een extra hoog stamwortgehalte, te drinken. Karel keek weer vrolijk toen hij in de raadszaal van een speciaal bier uit Hamburg mocht genieten.

Het volk van Aken werd gepaaid met een rund aan het spit

Dat de hofetiquette ook hier gewaarborgd zou worden, was de taak van de ceremoniemeesters. Granen waren goddelijke producten, zodat meel tot de belangrijkste grondstoffen gerekend werd en brood een zeer belangrijk voedingsmiddel was. Voordat een nieuw brood aangesneden werd, maakte men aan de onderkant een kruisteken. Het brood mocht in geen geval omgekeerd op tafel liggen, want dan zou er binnenkort, iemand van het gezelschap sterven. Ook mocht het brood niet met de aangesneden zijde naar de deur liggen, anders zou het geluk de ruimte verlaten. Het broodmes

moest naast het brood liggen en mocht in geen geval in het brood gestoken worden, anders zouden de arme zielen in het vagevuur moeten lijden. De regels die golden ten aanzien van de hostie, het heilige brood in de kerk, waren natuurlijk nog veel strenger. Een soldaat die in die tijd een hostie vertrapte, bungelde diezelfde dag aan het bitseel.

26.6.5. Aken en de Hanze

Iedereen aan tafel genoot van de heerlijke maaltijden en terloops praatte men natuurlijk ook over Aken en het belang van de rijksstad in het kader van de handel in het centrum van Europa. Aken zou een prima Hanzestad kunnen worden? Herman zu Wied, de aartsbisschop van Keulen, vond dat *Cöln am Rhein* als Hanzestad vóór Aken zou moeten komen. (Opmerking H5: De *Hanze* (gemeenschap), was in de middeleeuwen een federatie van individuele handelssteden en hun kooplieden. Zij streefden ernaar hun handelsgebied uit te breiden om daardoor de omzet te verhogen. Net zoals wij thans de open grenzen van de EU-landen kennen, verschaften ook in de middeleeuwen de bestuurderen van handelssteden elkaar zogenaamde vrijdommen. In de 15^{e} eeuw was er een verbond van meer dan 164 steden die hierin participeerden. In Nederland waren dat de bekende IJsselsteden en Groningen.

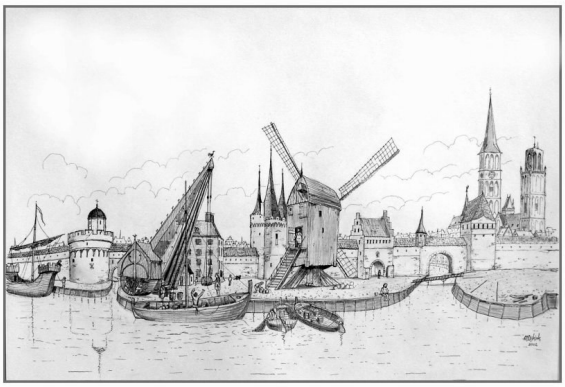

De Hanze was een verbond van via waterwegen bereikbare handelssteden

De Hanze was vanwege de zeer gevarieerde politieke status geen staatkundige federatie, maar kon zich vanaf de 13^{e} tot aan het einde van de 16^{e} eeuw handhaven. De Hanze was een signaal van Duitse macht en ordelijkheid, die er op toezag dat mondeling en schriftelijk gebruikt werd gemaakt van de Nederduitse taal. Door het Hanzeverdrag konden ijzer uit Westfalen, koper uit Stockholm, zout uit Danzig, haringen uit Schonen, wol en tin uit Londen, hout uit Kowno, laken, zijde, kruiden en edelstenen uit Brugge, dierenvellen en pelsen uit Riga vrij verhandeld worden. De *spiekerhäuser* (speicher) in de Hanzesteden waren tot onder de nok gevuld met kostbare producten uit alle mogelijke hanzesteden. Dat was mogelijk door redelijk goed vaarwater en een wegennet, tussen Bergen en Stockholm in het noorden en Breslau en Krakau in het zuiden. Londen in het westen en Novgorod in het oosten. Aan het hoofd van de Hanzesteden stonden de *Kontore*, met als belangrijkste de Karmelietenhof in Brugge, de Petershof in Novgorod, de Tyskebryggen in Bergen en de Staalhof in Londen. (Een staal is een lakenmonster; een stoflapje). Later werd Lübeck de bekendste hanzestad en meestal kwamen in die stad de hanzehoofden bij elkaar als er vergaderd moest worden. Het is opmerkelijk dat de Hanze over een eigen oorlogsvloot beschikte en geen kaperland of zeerover het aandurfde om een koopvaardijschip van de Hanze te enteren. In de 16^{e} eeuw traden Spanje, Nederland en Engeland als zeevarende naties op de voorgrond en kwam mettertijd een einde aan de Hanze. Herman zu Wied, de aartsbisschop van Keulen, zou het niet overleven; Keulen werd pas in 1669 aan de Hanzesteden toegevoegd, toen de neergang al begonnen was. Aken, Maastricht en Luik werden helaas nooit aan de hanzefederatie toegevoegd.

26.6.6. Sankt Severin

De aartsbisschop van Keulen, Hermann graaf zu Wied, die tijdens de kerkdienst Karel onbarmhartig in de mangel nam, had ook aan de feestdis het hoogste woord. Met een mengelmoes uit Duits en Keuls, probeerde hij duidelijk te maken dat die dag niet alleen in Aken, maar vooral in zijn episcopaat een zeer bijzondere dag is en dat men vandaag ook in Keulen flink zal feesten. Het verheugde Karel dat zijn kroning ook in Keulen groots gevierd zou worden. Maar de aartsbisschop bezorgde hem alweer een domper: Neen sire, niet vanwege uw koningskroning, maar omdat wij

op 23 oktober in Keulen zeer uitbundig de feestdag van Sankt Severin vieren…

Heilige Severinus kent een grote feestdag in Keulen

Hermann vertelde verder dat Sankt Severin de patroonheilige van het bekende Keulse *Severins-Viertel* is, de volkswijk die in Keulen steevast 'Frings Veedel' genoemd wordt. Severin is een 'weerheilige', want meestal slaat het weer op 23 oktober om en in Keulen zegt men steevast: 'Tsankt Vring, wirft der kalte Stein in de Rieng en tsankte Jertrude mit de moees, die holt deë Stein wieder droes !' (Vertaling: 'Severijn, 23 oktober, gooit de koude steen in de Rijn, - en Gertruda (met de muis) haalt de steen er op 17 maart weer uit!')

Aartsbisschop Hermann von Wied van Keulen

Maar Karel die de aartsbisschop niet sympathiek, de Duitse tongval van die man lachwekkend en het gesprek niet boeiend vond, luisterde slechts met een half oor. Dat merkte ook de aartsbisschop en die maakte terloops de opmerking: 'Sire, uw grote voorganger Karel de Grote beheerste de Duitse taal perfect en converseerde ook in het dialect van Aken?!' Dat had de syndicus van Aken gehoord en voegde eraan toe: 'Karl der Grosse eroberte viele Länder und Völker, aber Karls Wesen blieb deutsch wie seine Sprache. Karl der Grosse verstand ausser seine hochdeutsche Muttersprache auch das Volkslatein und das Schriftlatein!' (…)

26.6.7. Karel de Grote als voorbeeld

Karel kon de bare onzin die de aartsbisschop uit Keulen en de syndicus uit Aken uitkraamden niet langer aanhoren en zei tegen zijn baljuw: 'Die twee twistige Teutonen halen door hun provocerend gedrag het bloed onder mijn nagels uit, grijp in anders verlies ik mijn zelfbeheersing!' 'Schiet niet uit uwen slof majesteit, ik zal dat Teutoonse tuig van repliek dienen!' De baljuw stond op, sloeg drie keer met zijn sabel op tafel zodat iedereen verschrikt in zijn richting keek. Met luide stem zei hij: 'Karel de Grote en zijn voorouders kwamen uit Jupille in het Land van Herstal (bij Luik), dat was ooit de belangrijkste residentie van de hofmeiers van Austrasië, want de naam Herstal werd reeds genoemd in een document uit 722. Pepijn III (ca 714-768), de vader van Karel de Grote, werd in Jupille aan de Maas, niet ver van Herstal geboren. Diens vader Karel van Herstal (ca 689-741), werd wederom in Herstal geboren en dat geldt ook voor diens vader Pepijn II (ca 645-714) die eveneens in Herstal geboren werd. Op de tweede plaats is er geen enkel bewijs dat Karel de Grote de Duitse taal machtig was, want in het Land van Herstal wordt Waals gesproken. Op de derde plaats is het een grote blunder te veronderstellen, dat in de 8^{e} eeuw in Aken, Hoogduits gepraat werd!' Tot slot zei de hofdignitaris: 'Zijne Majesteit stelt er geen prijs op verder nog meer klinkklare kolder te moeten aanhoren en wil van het feestbanket genieten!'

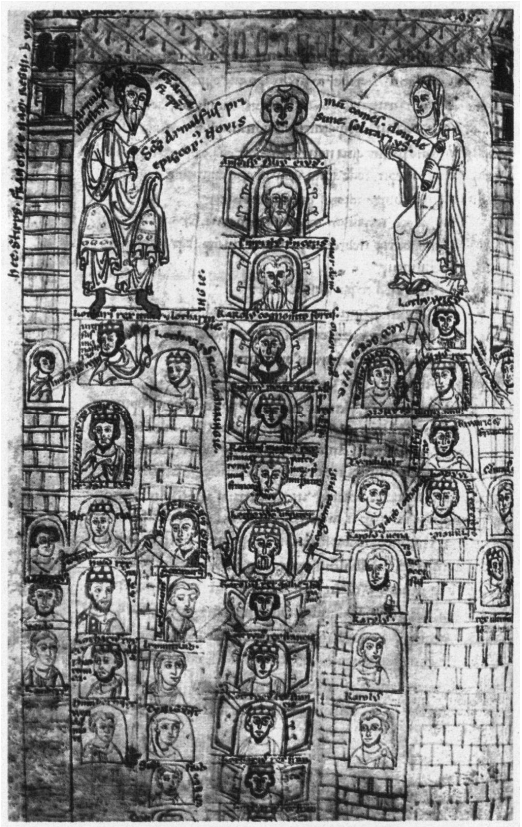

De stamboom van de Karolingen heeft stevige Waalse wortels

(Opmerking H5: De baljuw had natuurlijk gelijk, want de waarheid gebiedt te schrijven, dat de grootvader van Karel de Grote, ook wel Karel van Herstal genoemd werd en aan de hand van documenten is het duidelijk dat de stamboom van de Pippinieden en Karolingers, stevige Waalse wortels heeft. Het was een blunder van de syndicus om te praten over de Hoogduitse moedertaal van Karel de Grote want zijn moeder heette Bertrada (720-783) en werd in het Franse Laon geboren. Maar ook als we 'moedertaal' gebruiken in de zin van de taal die men tijdens de jeugdtijd van beide ouders verwerft, kloppen de uitlatingen van de syndicus niet. Het klopt ook niet dat in die tijd te Aken de Hoogduitse taal gebruikt werd, om de eenvoudige reden dat de normatieve Tweede Hoogduitse Klankverschuiving, die rond de 5e eeuw in het Alpengebied ontstond, in de 8e eeuw Aken nog niet bereikt had. De grammatica veronderstelt dat de taalgrens (maken/machen, hopen/hoffen, water/wasser) toen in de buurt van Frankfurt lag. Het is aannemelijk dat de 'Klankverschuiving' pas tegen het einde van de 13e eeuw Aken bereikte. De klankverschuiving is trouwens nog steeds niet voltooid, want 'dem Euter die Milch entziehen', wordt in Duitsland 'melken' en niet 'milchen' genoemd. Ook andere onvoltooide werkwoorden maken duidelijk, dat de Tweede Hoogduitse Klankverschuiving nog steeds niet voltooid is. Toen Karel V in 1520 in Aken vertoefde bevond de plaats zich, taalkundig gezien, in een Ripuarisch overgangsgebied en werd er geen Hoogduits gesproken. Tenslotte was het ontzettend dom van de syndicus om te praten over de Duitse aard van Karel de Grote, want de woedende Waal, maakte de Germaanse Saksen een kopje kleiner en liet daarna meer dan 4000 vooraanstaande Saksen om het leven brengen…)

26.6.8. Loestieje Lotte

De kroniekschrijvers die met rode konen aan tafel zaten, schoven bord en bestek terzijde en maakten notities. De ferme taal van de baljuw had veel indruk gemaakt en de twee Duitse heren werden met zachte dwang naar een andere hoek van de zaal gedirigeerd. Karel was nu verlost van twee tirannen en peuzelde patrijs onder het genot van een Waals wijntje. Nu kon hij ook een blik werpen op het goedgeluimde gezelschap en de mollige meiden die de keurige kring onthaalden. Een doortastende dienster trok zijn aandacht en van de maître-de-salle hoorde hij dat 'Loestieje Lotte', de dochter van de stadsmolenaar Bèrtel Bótter, een monter meisje is. Hij hoorde ook dat Bótter de eigenaar van de zogenaamde *Woofsmulle* (Wolfsmolen) in de *Züuesj* (Soers bij Aken) is.

Tijdens het banket werd Karel V vertrouwelijk met een dienster

Ook Lotte waren de begerige blikken van Karel niet ontgaan. Met vrouwelijk raffinement wierp zij heur haar over de schouders en begaf zich heupwiegend in de richting van het *sekreet.* De woorden *body*

talking waren toen nog niet bekend, maar Karel was wel degelijk op de hoogte van de lustvolle lichaamstaal en volgde haar op de voet.
In de toiletruimte zei Karel: 'Gij schone dame, gij hebt gitzwarte ogen en ravenzwart haar!' En Lotte antwoordde plagend: 'Sire, zou mijn voeten moeten zien!' Karel lachte luidkeels en begreep de dubbelzinnige toon. 'Sire, zou de stadsmolen van mijn vader kunnen bezoeken?!' De hofnar die zich ook naar het sekreet begeven had zwaaide met zijn loterbol (staf of marot) en fluisterde Karel in het oor: 'Sire, een mooie bloem, staat niet lang aan de rand van de weg!' Maar Karel was niet gediend van zijn sarcastische fratsen en stuurde hem terug naar de feestzaal.
De geheim kamerheer van Karel schreef naderhand in een kroniek:
'Zy hielden vast hun handen en wilden hun hart verpanden.
Maar by 't wasschen, eer men ter tafel ging, ontviel aan Karel's vinger een gouden ring. De molenaersdochter die 't handdoeck hem reikte, boog zich neer.
Zij hief den kostbaren ring op en bood hem Karel weer.
Neen, neen mijn lief, dien draeg ik, onwaerdig, niet meer.
Hy is thans in de schoonste handen en draegt gij hem te myner eer !' (…)

26.6.9. Les soeurs du Soers

Aan de uitnodigende gebaren van Lotte kon Karel geen weerstand bieden en dat hadden ook andere gasten gemerkt. Karel beloofde dat hij de stadsmolen zou bezoeken. De aartsbisschop en de syndicus, die minder opgewekt in een hoek zaten, hadden hun eigen mening. De kerkvorst merkte op: 'Die libidineuze lummel is amore flagrare salacitas!' (Hij staat in vuur en vlam!) De syndicus reageerde: 'Karel's paard moet men aan een leiband trekken en die man kun je trekken aan een meisjeshaar!' De Waalse hofnar die dat hoorde reageerde zeer nonchalant: ' Éne vèye molin èye`'ne jonne femme, i faut tondi ètte déssus !' (Een oude molen en een jonge meid zijn gewillig.)
Karel die iets meer wilde weten over de Akener stadsmolen ging te rade bij de burgemeester, die na het incident op de Wilkensberg, nu weer tiptop gekleed was.

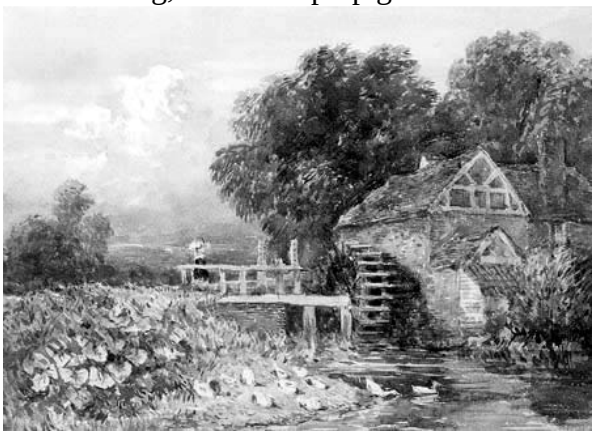

De vader van de verleidelijke Lotte had een watermolen

Karel hoorde dat zich in en om Aken veel watermolens bevinden, die van belang zijn voor de plaatselijke economie. Daartoe behoren ook graanmolens die van belang zijn om de bewoners van meel te voorzien. Hij zei verder dat Bèrtel Bótter, de vader van Lotte, een bekende *koaremulleter* (roggemolenaar) is omdat hij in zijn watermolen in de Soers vooral rogge maalt. Ook wordt bij hem *dinkel* (spelt) gemalen. Hij maalt soms *wees*, maar weizen (tarwe) kunnen de meeste mensen in Aken zich niet permitteren. Karel stelde duidelijk dat hij de Wolfsmolen zou willen bezoeken en de burgemeester bood aan om Karel te vergezellen. De burgemeester vertelde verder dat molenaar Bótter de Wolfsmolen kocht van de *Les soeurs du couvent Sainte-Marie à Aix-la-Chapelle*, (de zusters van het convent van de H. Maria van Aken.) en dat sommige mensen denken dat het gehucht Soers zijn naam aan de *soeurs* (zusters) te danken heeft. Maar volgens de geestelijkheid werd de naam van de vlek afgeleid van *'sursum corda'*, omdat de Wolfsmolen in het dal van de Wildbach ligt en men aan alle kanten naar boven gaat… Maar Karel vond het allemaal te ingewikkeld en dacht alleen nog aan de gearrangeerde ontmoeting met de dochter van de molenaar?

26.6.10. Gilde en Gremium

In Aken werd het molenaarsgilde voor het eerst genoemd in 1409. Volgens de annalen waren er niet zelden meningsverschillen

tussen molenaars onderling en andere aanpalende watergebruikers. In Mamelis, op de grens, was er ooit een geschil tussen de eigenaar van de Limburgse watermolen en inwoners van Orsbach, gelegen in het *Reich*. Om geschillen op te lossen maakte men in Aken gebruik van een *Gremium*; een bestuurscollege bestaande uit twee molenaars, een metselaar en een timmerman.

Akense molenaars waren verenigd in een gilde

Het kwartet werd gekozen door het stadsbestuur en het molenaarsgilde. De bedoeling was om onenigheden in de kiem te smoren, maar ook om de kwaliteit en kwantiteit van het water op peil te houden. Niemand van het 'college' mocht zelfstandig optreden, maar als het kwartet een lichte overtreding constateerde, moest de molenaar vijf mark en *ee viddel wieen* betalen. Werd een ernstige overtreding geconstateerd, dan moest de molenaar drie goudguldens betalen. (Opmerking H5: Toen er nog geen decimale maten bestonden, had iedere streek zijn eigen maten en gewichten. In het Rijnland was een *Schoppen Wein* 0,44575 liter, een *Maß Wein* 1,783 liter, een *Viertel Wein* 7,132 liter en een *Fass Wein* 28,528 liter. In Maastricht was een *Vat wijn* gelijk aan 24 liter.)
In Aken was het strikt verboden om de waterloop of de molenbeek, zonder overleg met het *Gremium* te verplaatsen. Het was al evenmin toegestaan om op zon- en feestdagen te malen, maar ingeval van nood, kon de pastoor dispensatie verlenen.
Maalgast was de naam van de klant die graan liet malen en voorafgaande aan de maalgang, zijn graan op de weegschaal plaatste. Na de maalgang werden meel en zemelen nogmaals gewogen… Een molenaar die met het maalproduct of met de weegschaal sjoemelde, kreeg een boete van tien goudguldens.

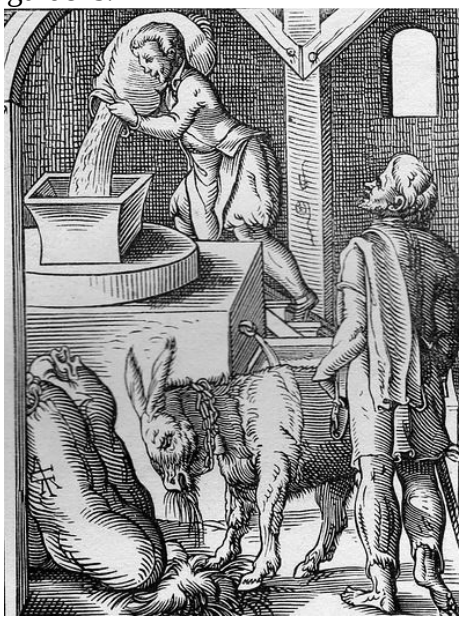

De molenaar

(Opmerking H5: In de loop der jaren ontstonden, met betrekking tot de vloeistof en energieleverancier *water* veel aforismen. Om het hoofd boven *water* te kunnen houden, lieten sommige molenaars niet 'Joddes wasser övver Joddes leem loofe !' Met andere woorden, de ene molenaar 'groef' het *water* af bij een andere, hetgeen streng verboden was. Dat gebeurde nog wel eens aan de *Wildbach* tussen Seffent en Soers. De Wildbach heeft te weinig debiet om een groot aantal molens aan het werk te houden en toch wilde iedere molenaar voldoende water hebben. In de Soers waren de molenaars Rouette en Hanssen *'water en vuur'*. Maar het *water* stroomt waar het niet gaan kan. Een zoon van molenaar Rouette raakte verliefd op de knappe dochter van Hanssen. Hun huwelijk, dat in 1935 gesloten werd, betekende water op de molen van iedereen. Hoeveel *Viertel Wein* toen gedronken werd, weten we niet.)

Prefatie

We begrijpen het al, met dit feestmaal is het bezoek van Karel aan de rijksstad Aken nog niet ten einde. De volgende keer gaan wij met Karel naar de Wolfsmolen. Terecht mogen wij ons afvragen of dat bezoek feit of fictie

was?! Dat Karel in Aken tot keizer gekroond werd is in ieder geval fictie en dat het feestbanket in het raadhuis uit vijftig gangen bestond is lichtelijk overdreven. Dat Karel een hekel aan de Duitse taal had, maar als uitzondering op die regel, de dochter van de stadsmolenaar erg aardig vond, is niet onwaarschijnlijk.
(Opmerking H5: De afgelopen vijf eeuwen is niet veel veranderd, want Belgische studenten hebben nog steeds een hekel aan de Duitse taal. Waalse scholieren kozen in het schooljaar 2009-2010 als tweede taal Engels (50,5%), Nederlands 46.5% en Duits een paar te verwaarlozen percentjes.)
Het kan iet anders, of aan Karel V heeft een bijzondere historische persoon ten grondslag gelegen, maar het is een hele kunst om waarheid en mythe te (onder)scheiden. Een mythe is een verhaal dat niet echt gebeurd is, maar een tijdloze echtheid formuleert. Feitelijk zouden historici een verhaal over Karel V moeten beginnen met: 'Er was eens… !', zoals dat niet zelden bij parabels en sprookjes het geval is. De kroniekschrijvers uit die tijd waren niet anders dan het journaille van nu. Verleidelijke belevenissen werden en worden sensationeel opgeblazen en aangedikt. Dat gebeurde in de 16e eeuw bij Karel V net zo driftig als tegenwoordig bij de Italiaanse 'caesare' Berlusconi.
Niemand beter dan de bekende Nederlandse predikant drs. Hendrikse kon dit karwei onlangs (2011) definiëren. Als voorbeeld nam hij het bijbelse verhaal van de zondeval. Iemand die dat verhaal als een historisch verslag leest, komt tot de conclusie dat wij mensen zondigen omdat Adam in een appel gebeten heeft. Dat klopt echter niet. We moeten het verhaal als een mythe, dus andersom lezen: 'Adam beet toen in de appel omdat wij nu zondigen!' (…)

7830w.40546t.H5

Bij veel verhalen over Karel V blijft de vraag of ze al dan niet mythisch waren

Bronnen:

- De regeering van Karel V, J.S. Theissen (1912)
- Lehrbuch der Geschichte, Prof. Frans zur Bonsen (1924)
- De hertogin Margaretha, Jane de Jongh (1941)
- De onbekende Keizer Karel V, P. Valvekens (1943)
- Dictionnaire Français-Liégeois, Jean Haust (1948)
- Erzstuhl des Reiches, Will Hermanns (1951)
- De reizen van Karel V, Ghislaine de Boom (1960)
- Sammlung geologischer Führer (48), Dieter Richter (1969)
- Aachener Sprachschatz, Will Herrmans (1970)
- Daten der Weltgeschichte, Gerhard Hellwig (1981)
- Das römisch-deutsche Reich, Heinrich Luty (1982)
- Geschiedenis van de Lage Landen, Jaap ter Haar (1985)
- Waalse Sporen in het Mergelland, Hans Hermans (1988)
- Keizer tussen stroppendragers, Johan Decavele (1990)
- Atlas zur Weltgeschichte, Hermann Kinder (1991)
- De Derde Limes, Hans Hermans (1991)
- Margaretha landvoogdes der Nederlanden, Thea Leitner (1993)
- Margarete von Österreich, Ursula Tamussino (1995)
- Aachen im Mittelalter, Axel Hausmann (1997)
- dtv-Atlas Deutsche Sprache, Werner König (1998)
- Van stropdragers en de pot van Olen, Harlinda Lox (1999)
- De vrouwen van de keizer, Rosine de Dijn (1999)
- Königin Luise und Friedrich Wilhelm III, Dagmar von Gersdorf (2001)
- Einführung in die Dialektologie, Hermann Niebaum (2006)
- Tweeduizend Jaar Maastricht, Pierre Ubachs e.a. (2006)
- Wiezer durch de tsiet, Nrs. 2 t/m 6, Hans Hermans (2006-2010)